ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ ϛ'.

Οὐκ ἔστι περὶ ὅτου ἂν θειοτέρου ἄνθρωπος βουλεύσαιτο ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ οἰκείων. (Πλάτ. Θεάγης).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,
ἐκ τοῦ τυπογραφείου Χ. Ν. Φιλαδελφέως

1884

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΛΟΓΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΑΠΑΓΓΕΛΘΕΙΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ Κου Ν. ΚΑΖΑΖΗ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ ΕΠΕΤΕΙΩ ΕΟΡΤΗ.

ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ἐν τῇ αἰθούσῃ τοῦ Βαρβακείου Λυκείου τῇ 30 Ἰαν. 1884.

Κύριοι,

Λαμβάνων τὸν λόγον σήμερον, κατ' εὐγενῆ τοῦ προεδρείου τοῦ ἡμετέρου συλλόγου πρόσκλησιν, εὐχαριστῶ κατὰ πρῶτον αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἀπονεμηθείσῃ μοι τιμῇ τοῦ πανηγυριστοῦ τῆς μεγάλης ταύτης, τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ πανελληνίου πνευματικῆς ἑορτῆς, οὐδέποτε ἐκλιπούσης, οὐδέποτε παραμεληθείσης κατὰ τὴν μακρὰν τοῦ ἔθνους ἱστορικὴν ἐργασίαν, ὑπό τε τὰ μέλανα σκότη τῆς δουλείας, καὶ ὑπὸ τὰ περιφανῆ φῶτα τῆς ἐλευθερίας.

Ἀπεκάλεσα τὴν ἑορτὴν ταύτην ἀρχαιοτάτην, πανελλήνιον.

Πράγματι· ἀπὸ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ διὰ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐγένετο μία τῶν ἐθνικωτάτων ἐν τῷ ἐθνικῷ βίῳ. Πανταχοῦ, ὅπου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα λαλεῖται, ὅπου ἐπισώζεται ἔτι ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς καὶ αἱ παραδόσεις, ὅπου τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ δημιουργικὴ ἐργασία κατέλιπεν ἀνεξίτηλα ἴχνη, ἡ σημερινὴ ἡμέρα ἀνεγράφη ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἔθνους ὡς ἡ ἑορτάσιμος τοῦ πνεύματός του ἡμέρα. Δὲν ὑπάρχουσι διαγεγραμμένα γεωγραφικὰ ἢ ἐθνολογικὰ ὅρια πρὸς καθορισμὸν αὐτοῦ. Πανταχοῦ, ὅπου ἐξεδηλώθη, δρῶν, ἐργαζόμενον, γονιμοποιὸν, πανταχοῦ εἶνε ἑλληνικὴ πατρίς· ὑπὸ τὸν θαυμάσιον οὐρανὸν, ὑφ' ὃν αἰωρεῖται, ἀείποτε περιφανὴς, ἀείποτε διδάσκουσα τοὺς τύπους τοῦ καλοῦ, ἡ γηραιὰ Ἀκρόπολις, ὑφ' ὃν συνέλαβον καὶ ἀνέπτυξαν τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας τὰ ὕψιστα τῶν πνευμάτων τῆς ἀρχαιότητος, ἐν ταῖς ἰταλι-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Ιστης Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

καῖς παραλίαις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, ὑπὸ τὴν στέγην τοῦ περιφανοῦς Μουσείου, ἔνθα διετύπωσαν τὰς κοσμολογικὰς αὐτῶν θεωρίας ὁ Ἵππαρχος καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τοῦ μαγικοῦ Βοσπόρου, ἢ ἐν ταῖς χριστιανικαῖς ἐκκλησίαις τῆς Ἀντιοχείας, πανταχοῦ ὑπάρχει Ἑλλὰς ζῶσα, διανοουμένη, πρωταγωνιστοῦσα. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς ἡμέρας ταύτης, ὡς χριστιανικὴ ἑορτὴ καὶ ὡς ἑορτὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Οἱ σήμερον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ θρησκευτικῇ τῶν πιστῶν συνειδήσει ἑορταζόμενοι τρεῖς ἱεράρχαι τῆς ἐκκλησίας ἐγένοντο μὲν οἱ ὑπέρτατοι ἱεροφάνται καὶ χρησμῳδοὶ τῆς νέας μεταμορφώσεως τοῦ ἱστορικοῦ βίου τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοῦ χριστιανικοῦ βίου, ἀλλ' ἅμα καὶ οἱ πολιοῦχοι προστάται τῆς ἑλληνικῆς παιδείας κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς πνευματικῆς παλιγγενεσίας. Εἶχον ἐκλίπει πλέον ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, συγκινοῦσαι αὐτὴν καὶ διεγείρουσαι, αἱ θεωρίαι τῆς Ἀκαδημείας, αἱ σκέψεις τοῦ Λυκείου, αἱ συζητήσεις τῆς Στοᾶς, ἀλλ' ἀντήχησεν ὁ ἄμβων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ νέος κόσμος, φέρων ἤδη τὸν τύπον διαφόρου κοσμολογικῆς ἀπόψεως, ἐξεδηλοῦτο ὑπὸ ἀντιθέτους καθ' ὁλοκληρίαν τάσεις, ὑπὸ διάφορον χαρακτῆρα. Ἦλθε ν' ἀνατρέψῃ τὸ καθεστὼς ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀντανεκλῶντο εἰσέτι αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἐλάμβανε τὴν ζωὴν αὐτοῦ ἀκουσίως ἀπὸ τῶν ἀκτίνων τούτων. Ὁ νικητὴς ἐπέβαλλε τὸν τύπον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ νικητοῦ· ἡ λαμπρὰ θεότης τῆς σοφίας, ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ, προσέφερε τὴν χάριν αὐτῆς, τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σεμνότητα, εἰς τὸν νέον κόσμον, ὅστις, εἰ καὶ ἀλλότρια ἰδεώδη ἐπιδιώκων, ἐζήτει τὴν πραγμάτωσιν αὐτῶν διὰ τῆς γοητείας τῶν Σειρήνων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

«Καὶ νῦν ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου.» Ὁ χριστιανισμὸς ἐξέφραζεν ἀληθῶς τὴν ἰδέαν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, τὴν ἰδέαν τοῦ λόγου, μεταβαλλομένου εἰς σάρκα, ἵνα πραγματώσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι περιωρισμένος ἐντὸς τοῦ στενοῦ γράμματος τῆς ἰουδαϊκῆς ἐξηγήσεως, ἂν δὲν κατέπνεεν ἐπ' αὐτοῦ ἡ ζωὴ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος·

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΜΙΟ ΕΛΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ.Ε.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς ὀδύνης, ἀλλ' ἅμα καὶ τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μέλλοντος, κατενόει ὁ ἀγωνιῶν προφήτης τοῦ ἀνατέλλοντος νέου κόσμου τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τῆς μόνης δυνάμεως, ἥτις θὰ κατώρθου ν' ἀναπλάσῃ καὶ νὰ διασώσῃ τὰ δημιουργικὰ τοῦ χριστιανισμοῦ δόγματα. Ἐν τῇ γενναίᾳ αὐτοῦ διὰ τῆς ἱστορίας ἐργασίᾳ τὸ παγκόσμιον πνεῦμα, κατὰ πρῶτον ἐν τῇ Ἑλλάδι εἶχε λάβει τύπον καὶ χαρακτῆρα καθαρῶς ἀνθρώπινον. Ἐκ τῆς χοάνης τῆς ἐργασίας ἑνὸς Ἀναξαγόρου, ἑνὸς Σωκράτους, ἑνὸς Ἀριστοτέλους, ἑνὸς Ζήνωνος, ὁ ἄνθρωπος ἐξῆλθε κατ' ὀλίγον ἀπὸ τοῦ περιωρισμένου ὁρίζοντος τοῦ ἄστεως, τῆς φυλῆς, διὰ ν' ἀπολουσθῇ ἐν τῇ εὐρείᾳ κολυμβήθρᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Οἱ νόμοι τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ καλοῦ, οἷοι διετυπώθησαν ὑπὸ τῆς σκέψεως τῆς ἑλληνικῆς, ἔφερον χαρακτῆρα καθολικὸν μᾶλλον, ἀνθρώπινον, ἢ φυλετικὸν, ἀτομικὸν, ἐθνικόν. Ἦσαν αἰώνιοι τύποι ἱστορικῆς ἀληθείας, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδύνατο νὰ παραβλέψῃ ὁ χριστιανισμὸς, ἡ νέα αὕτη ἀναγκαία ἱστορικὴ φάσις καὶ ἐξέλιξις τῆς ἀνθρωπότητος, διὰ νὰ εὐδοκιμήσῃ, διὰ νὰ πραγματώσῃ τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, τὸν νέον κόσμον, ὅστις ἤδη ἐβασίζετο ἐπὶ καθολικωτέρας ἀπόψεως—τῆς ἑνότητος καὶ ἀλληλεγγύης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς διετύπωσε—μεθ' ὅλην τὴν ἱστορικὴν ἔτι αὐτοῦ πρωϊμότητα—τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διὰ πάντων τῶν εἰδῶν τοῦ ἐπιστητοῦ, διὰ πάσης τῆς τέχνης ἐξασκήσεως, διὰ πάσης τῆς ἀτομικῆς ἐργασίας ἐνεργείας καὶ πραγματώσεως, ἧς ἕνεκα τοσοῦτον ηὐρύνθησαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος τὰ ὅρια καὶ αἱ κατακτήσεις—ἀπὸ τοῦ ἰοστεφάνου τῶν Ἀθηνῶν ἄστεως, ἀπὸ τῶν ἐπιχαρίτων ἀκτῶν τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Ἰταλίας, μέχρι τῶν ἱερῶν ὀχθῶν τοῦ Γάγγου, ἀφ' ὧν πάλαι ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ πραγμάτωσιν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Παράδοξος σύμπτωσις τῆς ἱστορικῆς προνοίας! Καθ' ἣν στιγμὴν ἀπεκαλύπτετο ἔν τινι χωρίῳ τῆς Ἰουδαίας ἡ νέα ἰδέα τῆς ἑνότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, παρίσταντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἀκμῇ καὶ τῷ πλούτῳ, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΒΙΕΥΝΩΝ ΠΟΙΟΤΗΣ ΛΗΘΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Ζωής κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη, ἵνα παράσχωσιν εἰς τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν ταύτην συνείδησιν τῆς ἀνθρωπότητος τὸ καταλληλότατον ὄργανον πρὸς διάδοσιν τῆς ἤδη διατυπουμένης τοῦ ἠθικοῦ κόσμου ἀπόψεως καὶ ἀληθείας. Χαῖρε, ἐμπνευσμένε προφῆτα τῆς νέας γνώσεως! Καὶ νῦν ἐλήλυθεν ἡ ὥρα, ἵνα δοξασθῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου! Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἔμελλε νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ αὖθις τὴν δημιουργικὴν αὐτοῦ ἰσχὺν καὶ γονιμότητα διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ δοξασθὲν νὰ σὲ δοξάσῃ!

Ὅ,τι προεφήτευεν ὁ Ἰησοῦς, καθίστατο ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀλήθεια καὶ πραγματικότης. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο· ἡ νέα διδασκαλία δὲν εὕρισκεν ἀποστόλους καὶ ζηλωτὰς, ἐνθουσιωδεστέρους τῶν ὑποφητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ὁ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἑλληνικὸς κόσμος ἐχαιρέτισεν ἀμέσως μετὰ πίστεως τὰ νέα δόγματα, τὰ ὁποῖα καθίσταντο κοινὰ, διδασκόμενα ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ καὶ διὰ τῆς ἑλληνικῆς μεθόδου. Ἐν μέσῃ πλατείᾳ τοῦ ἐθνικοῦ ἄστεως, ὑπὸ τὴν ἱερὰν σιγὴν τῶν πρεσβυτέρων τῆς πόλεως, ἐπὶ ἄρχοντος Διονυσοδώρου, ἀπέναντι τοῦ ἀγάλματος τῆς παρθένου, γλυφάνοιο ἔτι ἀπόσδοντος, ἀκτινοβολοῦντος ἐκ ζωῆς καὶ χάριτος, ἀκούεται ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ τοῦ ἀποστόλου τῶν Ἐθνικῶν, ἀποκαλύπτουσα τοῖς Ἀθηναίοις τὸν Ἄγνωστον. Ἔκτοτε ἄρχεται ἡ ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ Ἑλληνισμοῦ θριαμβευτικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ πορεία. Τὰ ἐξοχώτατα τῶν πνευμάτων κλίνουσι πρὸ τῆς δυνάμεως τῆς νέας ἰδέας. Καὶ ἐνῷ μετ' ὀλίγον θὰ ζητήσῃ νὰ ἐξευτελίσῃ αὐτὴν εἷς τῶν τελευταίων Σκεπτικῶν τῆς ἑλληνικῆς πολυθείας, ἐν τῷ μέσῳ εὑρισκόμενος δύο κόσμων, τοῦ δύοντος ἤδη καὶ τοῦ ἀνατέλλοντος, καταλαμβανόμενος ἐξ εἰρωνείας διαθέσεων ἐπὶ τῇ ματαιότητι καὶ ἐπὶ τῇ ἀβεβαιότητι τῶν τοῦ κόσμου τούτου πραγμάτων, οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας θρησκείας ζητοῦσι νὰ συνδιαλλάξωσι παραχρῆμα τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα μετὰ τοῦ χριστιανικοῦ, τὴν τεχνικὴν ἔμπνευσιν μετὰ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, τὴν ἀρχὴν τῆς ἰουδαϊκῆς θεότητος μετὰ τῆς ἑλληνικῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΤΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΗΝΟΣ Ο. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Ε.Υ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ποικιλίας, ἵνα διαδώσωσι τὰ δόγματα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς νέας πίστεως καὶ διδασκαλίας.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τῆς πρώτης ἀποκαλύψεως τοῦ χριστιανισμοῦ, ἐπὶ τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων αἰώνων τῆς νέας ἱστορικῆς περιόδου, δεινὸς τελεῖται ἀγὼν μεταξὺ τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου κόσμου. Ἐτύγχανε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, εἰ καὶ πολιτικῶς εἶχεν ἐκλίπει, ἀλλ' ὡς ἰδέα, ἀλλ' ὡς πνευματικὴ συνείδησις, μεγίστων ἱεροφαντῶν καὶ οἰωνοπόλων. Ἐγίνοντο ἀπόπειραι πρὸς παλινόρθωσιν αὐτοῦ. Αὐτοκράτωρ εὐγενής, ἀλλὰ χιμαιρικὸς καὶ ἰδεολόγος, μὴ κατανοῶν τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ του, μὴ ἐνωτιζόμενος τὴν φωνὴν τῆς ἱστορίας, καταληφθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ἐνθέου ἐκείνης μανίας, ἥτις χαρακτηρίζει τὰ μεγάλα, ἀλλὰ θεωρητικὰ πολλάκις πνεύματα, ἀπεπειράθη τὴν παλινόστησιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐν τῇ δημιουργηθείσῃ νέᾳ τάξει τῶν πραγμάτων. Ὁ Ἰουλιανός, ἐζήτησε ν' ἀναβιβάσῃ ἐκ νέου τὴν θρησκείαν τοῦ Ὀλύμπου, τὴν θεολογίαν τοῦ Ὁμήρου, τὴν τέχνην τοῦ Φειδίου, τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Αἰσχύλου, ἐπὶ τοῦ χριστιανικοῦ θρόνου τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἐν τῇ πίστει αὐτοῦ ἐζήτησε τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ μέλλοντος ἀπὸ τοῦ κατερειπωθέντος χρηστηρίου τῆς ἑλληνικῆς Πυθίας. Χαμαὶ πέσε δαίδαλος αὐλά, ἀπεκρίθη μελαγχολικὴ ἡ ἱέρεια τῆς Φωκίδος. Ἀληθῶς· ἠρημώθη τὸ ἱερὸν ἄλσος, συνετρίβη ὁ μαντικὸς τρίπους· ἀπεδήμησεν ὁ θεὸς τῆς Ἑλλάδος. Πᾶν ὁ μέγας τέθνηκεν.

Ἐνῷ ἀντεπάλαιον πρὸς ἀλλήλας αἱ δύο αὗται ἱστορικαὶ δυνάμεις, ἡ ἑλληνικὴ ἰδέα ὑπετάσσετο τῇ χριστιανικῇ· ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν καταβάλῃ ὑπὸ τὸν ἀνώτερον αὐτῆς τύπον καὶ τὴν ἀφομοιώσῃ, ἔστω καὶ ἀφομοιουμένη πρὸς στιγμὴν μετ' αὐτῆς. Οἱ μέγιστοι τῶν μυστῶν τῆς νέας θρησκείας κατενόουν τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν ὑπηρεσίαν, ἣν δύναται νὰ προσενέγκῃ εἰς τὸ ἤδη ἐκδηλούμενον χριστιανικὸν πνεῦμα. «Οὐκ ἀλλότριά εἰσι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ,» ἔλεγε κατὰ τὸν δεύτερον Μ. Χ. αἰῶνα Ἰουστῖνος, ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς τοῦ χριστιανισμοῦ, μὴ διστάζων ν' ἀποκαλέσῃ τὸν Ἡράκλειτον καὶ τὸν Σωκράτη

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Δ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ Ε.Κ.Π.Α. ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΘΗΝΩΝ ΙΔΡΥΘΕΝΤΟΣ ΤΟ 1875 ΥΠΟ ΤΟΥ Κ. ΠΕΤΣΑΛΗ

Ε.Υ. ΔΙΑΣ ΤΗΣ Α.Π.Θ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

χριστιανοὺς πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ «πάντας τοὺς κἂν ὁπωσδήποτε κατὰ λόγον βιοῦν σπουδάζοντας.» Ἕτερος θιασώτης τῆς νέας θρησκείας, ἀλλὰ μύστης τῶν ἑλληνικῶν φιλοσοφημάτων, ὁ Ἀθηναγόρας, ἀναγνωρίζει τὸν Πλάτωνα τοῦτον, ὃν ὁτὲ μὲν ἐχαρακτήριζον ὡς μωσίζοντα, ὁτὲ δὲ ὡς πρόδρομον τοῦ Ἰησοῦ, ὡς κατανοήσαντα τὸν ἀληθῆ θεὸν, ὡς «τὸν ἀΐδιον νοῦν περινοήσαντα θεόν.» Αἰῶνα ἕνα μετὰ ταῦτα, Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς συνελάμβανε πληρεστέραν ἔννοιαν τῆς ἱστορικῆς σημασίας καὶ ἀποστολῆς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας· «ἡ φιλοσοφία, λέγει, ἐπαιδαγώγει τὸ ἑλληνικὸν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν.» Καὶ μετὰ ταῦτα: «Ἦν μὲν οὖν, πρὸ τῆς Κυρίου παρουσίας, εἰς δικαιοσύνην Ἕλλησιν ἀναγκαία φιλοσοφία· νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται, προπαιδεία τις οὖσα τοῖς τὴν πίστιν δι' ἀποδείξεως καρπουμένοις.» Οὕτως ὁ πατὴρ τῆς ἐκκλησίας κατενόει, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ πίστις πρὸς τὴν μελέτην καὶ γνῶσιν τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόδειξις, ἡ ἐπιστήμη· ταύτην δὲ δὲν ἠδύνατό τις ν' ἀνεύρῃ ἀλλαχοῦ, ἢ ἐν τοῖς μνημείοις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἀλλὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὴν κοσμοϊστορικὴν αὐτοῦ ἀποστολὴν καὶ σημασίαν, οὐδεὶς τῶν περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ὑποφητῶν τοῦ λόγου κατενόησε καὶ διετύπωσεν, οὐδεὶς ἐξύμνησε κρεῖττον τῶν τριῶν μεγάλων τῆς ἐκκλησίας ἱεραρχῶν, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὧν πανελλήνιος ἡ μνήμη καὶ ἡ ἑορτὴ, οὐχὶ ἐκκλησιαστικὴ μόνον, ἀλλ' ἑορτὴ ἅμα καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Βασίλειος ὁ Μέγας ἦτο θερμὸς λάτρης τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἐν ταῖς ἐθνικαῖς Ἀθήναις διαμονὴ αὐτοῦ κατέλιπεν ἀνεξίτηλα ἴχνη τῆς ἑλληνικῆς ἐπὶ τοῦ πνεύματός του ἐπιδράσεως. Κατανοῶν τὴν σημασίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης ὁ ἐκ Καισαρείας ἐπίσκοπος, ἔγραφεν εἰς τοὺς συγχρόνους αὐτῷ νεανίσκους: «Καθάπερ φυτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῷ καρπῷ βρύειν ὡραίῳ, φέρει δέ τινα κόσμον τὰ φύλλα τοῖς κλάδοις περισειόμενα· οὕτω δὴ καὶ ψυχῇ προηγουμένως μὲν καρπὸς ἡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. Ι.Ο.Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἀλήθεια, οὐκ ἄχαρί γε μὴν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβεβλῆσθαι, οἷόν τινα φύλλα σκέπην τε τῷ καρπῷ καὶ ὄψιν οὐκ ἄωρον παρεχόμενα.» Καὶ ἀναγνωρίζει τὰ συγγράμματα τῶν ἐθνικῶν Ἑλλήνων ὡς διεξελθόντα ἀρετῆς ἔπαινον, αἰώνια μνημεῖα τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, ἀναπόφευκτα ἐγχειρίδια πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν τοῦ πνεύματος. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος καὶ παρ' αὐτοὺς ὁ Νύσσης καὶ ὁ Συνέσιος, δὲν παραμελοῦσι τὴν λατρείαν τῶν Σειρήνων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, μετὰ τοῦ αὐτοῦ θεραπεύοντες αὐτὰς ἐνθουσιασμοῦ καὶ ζήλου. Καθ' ὃν χρόνον διὰ τῆς ὑπερφυοῦς ἰσχύος τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ τέχνης οἱ τελευταῖοι τῶν Ἐθνικῶν, ὁ Λιβάνιος, ὁ Ἰουλιανὸς, ἐξαγγέλλουσι τὰ ἔσχατα ζώπυρα τῆς ἐθνικῆς ἐμπνεύσεως, οἱ πατέρες τοῦ χριστιανισμοῦ διὰ τῆς ἐμπνεύσεως ταύτης ζητοῦσι νὰ σαγηνεύσωσι τὰς ψυχὰς τῶν παιδευομένων νέων. Ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους δὲν ἀπώλεσε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς γοητείαν, ἔχει εἰσέτι θαλερά τινα ἄνθη, ἵνα τὰ ρίψῃ, σπένδουσα εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Χρυσοστόμου. «Εὐλογημένη ἡ στιγμὴ τῆς ἑλληνικῆς ταύτης ἐμπνεύσεως καὶ ἐπιδράσεως! Ὦ Ἀθῆναι, ἱερὰ τῶν Μουσῶν πόλις, ὦ Ἑλλὰς τῆς Ἑλλάδος! διῆλθεν ἐπὶ τῶν μαρμαρίνων βωμῶν σου, ἐπὶ τῶν ὑπερηφάνων θεάτρων σου, ἐπὶ τοῦ πνεύματός σου καὶ τοῦ ἐδάφους σου, ὁ ἄνεμος τῆς καταστροφῆς, ὁ κονιορτὸς τῆς ἐρημώσεως. Οἱ ἱερεῖς σου καὶ οἱ ὑποφῆται σου ἐτόνισαν τὸ νεκρώσιμον μέλος σου· οἱ ἄπιστοι σὲ καθύβρισαν, οἱ φανατικοὶ σ' ἐξηυτέλισαν, οἱ σκεπτικοὶ ἠδιαφόρησαν ἐπὶ τοῖς παθήμασί σου, χωρὶς οὐδεὶς ἐπ' αὐτοῖς νὰ ἀλγήσῃ ἢ νὰ μελαγχολήσῃ· ἀλλὰ σὺ δὲν ἀπέθανες, μεθ'ὅλα τὰ δυσοίωνα μαντεύματα τῶν ψευδοπροφητῶν. Τὸ πνεῦμά σου ἔμεινεν ἀθάνατον, προωρισμένον ἀείποτε νὰ ἑρμηνεύῃ, ἀποκαλύπτον πᾶν ὅ,τι μέγα καὶ γενναῖον δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ἡ ἀνθρωπότης, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ἐπιστήμη!

Κατανοεῖτε ἤδη διὰ τίνα λόγον ἡ ἑορτὴ τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν τῆς ἐκκλησίας εἶνε συνάμα καὶ ἑορτὴ πανελλήνιος, ἑορτὴ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΤΣΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Δ.Ι. ΚΑΡΑΒΙΑΣ
Ε.Υ. Δ.Π.Θ.Κ.Τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ὡς ἱστορικῆς ἰδέας, ὡς δημιουργικῆς δυνάμεως τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ; Οἱ πατέρες οὗτοι τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας ἦσαν τὰ ἐξοχώτατα πνεύματα τοῦ αἰῶνός των, οἱ θερμότεροι ἐνθουσιασταὶ τῆς νέας θρησκείας, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ οἱ μᾶλλον ἀφωσιωμένοι λάτρεις καὶ θεράποντες τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης καὶ γλώσσης. Καθ' ἣν στιγμὴν ὁ ἀναπτυσσόμενος θρησκευτικὸς ζῆλος, προβαίνων εἰς τὰ τελευταῖα ὅρια τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας, ἔρριπτε μέλαιναν σκιὰν ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, καὶ κατεστρέφοντο τὰ μνημεῖα τοῦ λόγου, καὶ ἠκρωτηριάζοντο τὰ μνημεῖα τῆς τέχνης, καὶ ἡ τυφλὴ πίστις, ἀνακηρυττομένη ὡς ἡ μόνη σωτηρία τῶν ἀνθρώπων, ἤρξατο ἤδη ἀντικαθιστῶσα τὴν ἔρευναν καὶ τὴν συζήτησιν, οὗτοι οἱ τρεῖς ἱεράρχαι ἦσαν μεταξὺ τῶν ὑπολειπομένων ἀρχαίων οἱ τελευταῖοι αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιφανέστατοι τῶν συγχρόνων των. Ὁ νέος κόσμος εἶχεν ἤδη ἀνακράξει κατὰ τῆς οἰχομένης ἀρχαιότητος τὴν ρωμαϊκὴν κατάραν Vae Victis! καὶ ἐτελεῖτο τῆς καταστροφῆς τὸ ἔργον, ἐν ἐπευφημίᾳ καὶ θριάμβῳ, ἐν ταῖς πλατείαις τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ τοῦ θανάτου τῆς Ὑπατίας, καὶ ἀλλαχοῦ τῶν ἑλληνικῶν πόλεων διὰ τῆς πυρπολήσεως τῶν ἔργων τοῦ λόγου, διὰ τοῦ ἀκρωτηριασμοῦ τῶν μνημείων τῆς τέχνης. Ὀλίγιστοι ὑπῆρχον ἔτι ἐν τοῖς χρόνοι ἐκείνοις οἱ ποθοῦντες νὰ ὑποθάλψωσι τὰ ἐναύσματα τοῦ ἑλληνικοῦ πυρὸς, νὰ παρατείνωσι καὶ συντηρήσωσι τὰ ζώπυρα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀλλ' ἦσαν μεταξὺ αὐτῶν καὶ οἱ τρεῖς ἱεράρχαι, ἐκ τῶν κρατίστων, ἐκ τῶν γενναιοτάτων πνευμάτων, θερμοὶ λάτρεις τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνθουσιώδεις θιασῶται τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας. Ἐντεῦθεν ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ σημασία τῆς ἡμέρας ταύτης ὑπὸ διπλῆν ἔννοιαν: ὡς χριστιανικῆς ἑορτῆς καὶ ὡς ἑλληνικῆς πανηγύρεως. Ἡ ἐκκλησία ἀνέγραψε μεταξὺ τῶν μεγίστων αὐτῆς ἑορτῶν τὴν ἑορτὴν ταύτην τῶν τριῶν λαμπροτάτων φωστήρων, Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος, ἄπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ διασπορᾶς, ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΠΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΠΡΕΤΟΝΙΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο ΠΑΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἀντιοχείᾳ, ὥρισεν αὐτὴν ὡς τὴν ἑορτὴν αὐτοῦ. Ἡ μνήμη τοῦ Χριστιανοῦ ἱεράρχου, τοῦ ἐν ἡμέραις καταδρομῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ γενικῆς μὴ διστάσαντος νὰ διδάξῃ τοὺς συγχρόνους του νέους «περὶ τοῦ πῶς ἂν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων,» ἦτο προσφιλὴς ἔκτοτε εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνείδησιν. Ἡ μνήμη τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Γρηγορίου, τῶν μεγάλων τούτων τοῦ λόγου καλλιτεχνῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῶν ἀπολογητῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐμπνεύσεως καὶ ἐπιστήμης, ἀλλ' ἅμα καὶ τῶν ἀποστόλων τῆς ἐκκλησίας, ἦτο μὲν ἐξόχως χριστιανική, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἑλληνική. Ἐν δὲ τῇ διπλῇ αὐτοῦ οὐσίᾳ ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς ἀσπασθὲν τὰ δόγματα τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς συντηρῆσαν τὰ ζώπυρα τῆς πρώτης αὐτοῦ ἱστορικῆς συνειδήσεως καὶ ἀνατροφῆς, τελεῖ τὴν ἑορτὴν ταύτην τῶν τριῶν μεγάλων ἱεραρχῶν καὶ φωστήρων τοῦ λόγου: ἑορτὴν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἑορτὴν τοῦ πνεύματος.

—

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ ταύτῃ ἑορτῇ τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος, τῆς συναντήσεως καὶ ἀδελφώσεως δύο μεγάλων ἱστορικῶν ἰδεῶν καὶ περιόδων, τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας καὶ τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου τοῦ μέλλοντος, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς διαγράψω, διὰ βραχέων, τοὺς προέχοντας τύπους καὶ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ν' ἀναλύσω αὐτὸ φυσιολογικῶς, ἠθικῶς καὶ ἐθνικῶς, νὰ καταδείξω τὴν κοσμοϊστορικὴν αὐτοῦ σημασίαν καὶ ἀϊδιότητα. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐξεδηλώθη καὶ ἀνεπτύχθη, ἂν οὐχὶ αὐτοφυές, ἀλλ' αὐθυπόστατον ἐν τῇ ἀρίστῃ καὶ ἁρμονικωτάτῃ τῶν χωρῶν τῆς ὑδρογείου. Ἐὰν εἶνε ἀληθές, ἀποδεικνυόμενον καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας, ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ φύσις εἶνε ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐπιδρῶσα ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὁ πνευματικὸς οὗτος κόσμος εἶνε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μ ε τ ά φ ρ α σ ι ς τοῦ φυσικοῦ, δὲν ὑπάρχουσι πρὸς μόρφωσιν, σχηματισμὸν, ὀργάνωσιν καὶ ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ πνευματικοῦ τούτου κόσμου, τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ συστάσεως, εὐγενέστεροι παράγοντες, δραστικώτεροι καὶ ποικιλώτεροι τῶν παραγόντων τῆς

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Α.ΚΑΚΑΒΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΜΕΑΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΑΜΕΙΟ ΔΙΕΤΣΙΟΥ Θ.
Ε.Υ.Δ.Τ.Ο. Κ.Π.Ι ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἑλληνικῆς φύσεως. Ἡ Ἑλλὰς, ἐν τῇ φυσικῇ αὐτῆς καὶ γεωγραφικῇ συστάσει, ἀντιπροσωπεύει καθ' ἑαυτὴν ἐν συνόλῳ ὅ,τι αἱ ἄλλαι χῶραι μεμερισμένως. Ἡ ἑνότης ἐν τῇ ποικιλίᾳ εἶνε ἡ καθαρὰ ἔκφρασις τῆς ἑλληνικῆς φύσεως. Τέλειος μικρόκοσμος, ἀντιπροσωπεύει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἅπαντα τὰ κλίματα καὶ τὰς ζώνας τῆς ὑδρογείου σφαῖρας. Τοιοῦτος δὲ διατυποῦται ἐν τῇ θρησκείᾳ κατὰ πρῶτον, καὶ ἀκολούθως ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ πολιτείᾳ· ποικιλία εὐφυεστάτη τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου ἐδημιούργησεν εὐχερῶς, ἀνωδύνως, τὴν ἔκτακτον ποικιλίαν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τὴν τοσοῦτον περιφανῶς ἐκδηλωθεῖσαν ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις καὶ δημιουργήμασι τῆς ἑλληνικῆς διανοίας. Ὁ μελετῶν σήμερον τὰ ἔργα αὐτῆς, παραβάλλει δ' αὐτὰ πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ τὰ μετὰ ταῦτα, ὑποθέτει ὅτι ταῦτα ἀνήκουσιν εἰς γενεὰν, ἀνωτέραν τῆς συνήθους ἱστορικῆς κινήσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Εἶνε τοσοῦτον διάφορα τῶν λοιπῶν ἱστορικῶν ἔργων, καὶ ἐν τούτοις τοσοῦτον ἐπιπνέει ἐπ' αὐτῶν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα· ὑπὸ τὸ ἁρμονικώτατον τῶν κλιμάτων ἐμορφώθη ἡ ἁρμονικωτάτη τῶν γλωσσῶν καὶ ἡ τελειοτάτη τῶν φιλολογιῶν, φέρουσα τὸν τύπον ἀνωτέρας, ἰδανικωτέρας ἐμπνεύσεως. Ὅπου δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἐκεῖ οἱονδήποτε ἀνθρώπινον δημιούργημα φαίνεται ὠχρὸν, σκιῶδες, λίαν ἀμυδρῶς κατορθοῦν νὰ διατυπώσῃ τὴν ἐξάρχουσαν ἐν αὐτῷ ἐσωτερικὴν ἰδέαν καὶ σημασίαν. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ἡ χρησμῳδὸς ἐκείνη Σίβυλλα, περὶ ἧς λαλεῖ ὁ Ἡράκλειτος, ἥτις φθέγγεται ἐξ ἐμπνεύσεως, καὶ ἧς ἡ φωνὴ ἀντηχεῖ θείας ἀληθείας ἐν τῷ διαστήματι τῶν αἰώνων. Ἐν τῷ κόσμῳ τῆς σκέψεως καὶ ἐν τῷ κόσμῳ τῆς πραγματικότητος ἁπανταχοῦ ἐπιφαίνεται ἡ δημιουργικὴ αὕτη μεγαλοφυΐα, ἥτις κατέστησεν ἀθάνατον αὐτὸ, μηδέποτε διακοπείσης τῆς μακρᾶς αὐτοῦ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ἱστορίας.

Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ὑπῆρξαν ἀναμφιβόλως αὐτοφυῆ καθ' ὁλοκληρίαν προϊόντα τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους. Ὑπάρχει διαρκὴς ἅλυσις ἀλληλουχίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Οὐδὲν ἔθνος προσῆλθε μέχρι τοῦδε ἐπὶ τῆς ἱστορικῆς σκηνῆς μετὰ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΑΚΑΛΗΤΗΣ ΗΣ ΚΟΝΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΛΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τ.Π.Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τῆς ἰδίας μόνον πανοπλίας, ἀνεξάρτητον τῆς προηγηθείσης ἱστορικῆς κινήσεως, ἄνευ ξένης ἐπιδράσεως καὶ διδασκαλίας. Ἡ ἔμπνευσις τῆς ἐθνικῆς ἀτομικότητος ἀειγενὴς, ἀμετάβλητος, ἡ δημιουργικὴ αὐτῆς μεγαλοφυΐα, ὑπῆρχον μὲν ἀείποτε ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἔξωθεν ἦλθεν ἡ πρώτη ὤθησις, ἔξωθεν μετεδόθη ὁ σπινθὴρ τῆς φλογὸς ἐκείνης, ἥτις ἔμελλεν ἐντὸς βραχέος χρόνου νὰ θερμάνῃ, διὰ νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὸ πνεῦμα τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἐκ τῆς Φοινίκης ἔμπορος, ὁ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ταξειδιώτης, ἀπὸ παλαιοῦ χρόνου μετήνεγκον, μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν, καὶ τὰ πρῶτα τοῦ πολιτισμοῦ στοιχεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ ἀλφαβήτου τοῦ Κάδμου, μέχρι τοῦ πρώτου εὐκόσμου πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Κέκροπος. Οἱ μεγάλοι μύσται τῆς ἑλληνικῆς σοφίας, ἀπὸ τοῦ Σόλωνος μέχρι τοῦ Πλάτωνος, ἔσπευδον πρὸς τὴν Ἀνατολὴν, ἵν' ἀποκαλύψωσι τὰ μυστήρια τοῦ κόσμου παρὰ τῶν ἱερέων τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς Αἰγύπτου. Ἀλλ' ὑπὸ τὴν ζωηρὰν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς φύσεως, ὁ παχυλὸς ἐκεῖνος ἀνατολικὸς πολιτισμὸς ἄλλως ὑποτυποῦται, λαμβάνων ὑψηλοτέραν καὶ ἰδεωδεστέραν ἐκδήλωσιν καὶ ποιότητα. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρωταγωνιστεῖ ἡ αἰσθητικὴ μόνον ἄποψις τοῦ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου. Ὁ ἄνθρωπος στερεῖται ἀτομικότητος, βουλήσεως, ὑφίσταται μεμειωμένον πνευματικὸν καὶ κοινωνικὸν ὄν. Μόνη ἡ ἀποκάλυψις εἶναι τὸ α καὶ τὸ ω τῆς γνώσεως· ἡ πίστις εἰς τὸ ἀποκαλυφθὲν ἅπαξ ἄνευ συνειδήσεως καὶ ἄνευ ἐλέγχου, εἶνε ὁ γνώμων πάσης πράξεως ἐν τῷ βίῳ τούτῳ. Ἡ Ἀνατολὴ εἶνε Σφὶγξ ἔτι ἐν τῇ ἱστορικῇ δημιουργίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδὲν δὲ τῶν ἐν αὐτῇ δρώντων προσώπων, ἀπὸ τοῦ ἰσοθέου αὐτοκράτορος καὶ τοῦ ἱερέως, μέχρι τοῦ τελευταίου τῶν κοινωνικῶν ἀποκλήρων, γινώσκει πόθεν ἔρχεται, ποῦ βαίνει καὶ τίς ὁ σκοπὸς τοῦ βίου του ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ. Ἀπαίσιος παμβασιλεία, ἔν τε τῷ πνευματικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ βίῳ, ἀπορροφᾷ πᾶσαν ἐσωτερικὴν ἰσχὺν καὶ ἐνέργειαν. Αὕτη δὲ ἡ ἐπίδρασις καταφαίνεται ἁπανταχοῦ: ἀπὸ τῆς θρησκευτικῆς θεωρίας, ἀπὸ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, μέχρι τοῦ κοινωνικοῦ καὶ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τῆς χώρας. Γιγαντιαῖος

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Ο. ΠΕΤΣΙΝΗΣ
Ε.Υ. Δ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ὄφις περισφίγγει διὰ σιδηρᾶς ἰσχύος ἐν τοῖς ψυχροῖς αὐτοῦ περιελιγμοῖς, πᾶσαν ζωήν, πᾶσαν κίνησιν, πᾶσαν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἐκλείπει ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἱστορίας ἐνώπιον τῆς ὑπερφυσικῆς ἐκείνης δυνάμεως, ἣν ποικίλως ὑποτυποῖ, ἥτις εἶνε ὁ θεὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ θεὸς, συντρίβων καὶ καταβάλλων πᾶσαν πνευματικὴν ἔξαρσιν καὶ ἐλευθερίαν.

Ἀλλ' ἤδη ἐν Ἑλλάδι ἄλλη καθ' ὁλοκληρίαν ἀναπτύσσεται σκηνογραφία. Οὐδὲν μυστήριον· ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, ἀνέκραξεν ἡ μαντικὴ Πυθία Γνῶθι Σαυτὸν, ἐνῷ ταυτοχρόνως ὁ ἰσόθεος Προμηθεὺς ἀποκαλύπτει τὸ πῦρ τῆς ζωῆς τοῖς ἀνθρώποις. «Ἑπόμεθα τῷ λόγῳ οἷ ἂν ἄγῃ ἡμᾶς,» ἔλεγεν ὁ Πλάτων, ἐν τῷ λογίῳ δὲ τούτῳ ἐκδηλοῦται ἡ δημιουργία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ πίστις εἰς τὸν δαίμονα τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ μέλλοντος. Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. Πᾶν ὅ,τι ἦλθεν ἐξ Ἀνατολῆς βάρβαρον, τραχὺ, ἀκατασκεύαστον, μετασχηματίζεται καὶ μεταμορφοῦται τελειούμενον ἐν τῇ χοάνῃ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ ἑλληνικοῦ Ἡφαίστου, λαμβάνον πρωτότυπον, ἀλλ' ἐξαίσιον τύπον. Ὁ φοβερὸς τύραννος τοῦ κόσμου τούτου, ὁ καταβιβρώσκων τὰ τέκνα αὐτοῦ ἀλληγορικὸς Κρόνος τῆς ἀνατολικῆς ἐπιδράσεως, καθίσταται ἐν τῇ ἱστορικῇ ἀνακυκλώσει τοῦ ἐθνικοῦ βίου Ζεὺς ἀγαθοποιὸς, φίλος τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν ἀνθρώπων, εὔθυμος τοῦ Ὀλύμπου συμπότης ἐν μέσῳ τῶν καλλονῶν καὶ τῶν θαυμασίων τῆς φύσεως. Ἡ παχεῖα αἰσθητικὴ Ἀστάρτη τῆς Ἀσσυρίας μεταβάλλεται ἐν τάχει εἰς τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην τοῦ ἑλληνικοῦ μύθου. Μόνον μία θεότης ἐξέρχεται γηγενὴς, στεφανηφόρος, μὲ πλήρη τὴν πανοπλίαν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Διός. Εἶνε ἡ Ἀθηνᾶ, παρθενικὴ καὶ ἀγέρωχος θεότης, ἡ ἐκπροσώπησις τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ αὐστηρότητος, ἀπηνῶς τιμωροῦσα τοὺς ἀναισχύντως εἰς αὐτὴν προσβλέποντας· εἶνε ἡ διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου κατὰ πρῶτον ἀποκαλυπτομένη τῷ κόσμῳ ὑπὸ τὴν γονιμοποιὸν ἐργασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἐδάφους, τὰ πάντα διευθετοῦσα καὶ ἐποπτεύουσα πρὸς τὴν ὅσον ἔνεστιν ἁρμονικωτέραν ἐξέλιξιν τῶν τοῦ βίου τούτου πραγμάτων. Μετὰ τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΛΗΓΙΑΝΗΣ ΚΟΙΝΤΑΣ ΤΙΜΟΣ ΘΕΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ. Τμ. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἀπόλλωνος, τοῦ ἀργυροτόξου θεοῦ τοῦ φωτὸς καὶ τῆς ἁρμονίας, τοῦ προφήτου τούτου τοῦ νέου κόσμου, ἀνατρέπει τὰ εἴδωλα τῆς Ἀσίας, τὴν μοῦσαν τῆς Φρυγίας, τὸν κοινωνικὸν ὀργανισμὸν τῆς Αἰγύπτου, ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν τῆς ἑλληνικῆς συνειδήσεως. Οὕτως ἀπεκαλύφθη ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἱστορίαν, ἐξεδήλωσαν δ' αἱ Ἀθῆναι πᾶσαν τὴν ἔμπνευσιν, πᾶσαν τὴν ἰσχὺν, πᾶσαν τὴν δημιουργικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ πόλει τῇ ἀντιπροσωπευούσῃ κατ' ἐξοχὴν τὸν ἑλληνικὸν βίον, συνενοῦται καὶ ἁρμονικῶς συνδυάζεται ὁ δωρικὸς καὶ ὁ ἰωνικὸς κόσμος, ἀντίπαλοι δυνάμεις κατὰ πρῶτον, ἀλλ' εἶτα μεταμορφούμεναι εἰς συμμάχους καὶ συμπράκτορας ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως. Συντήρησις καὶ μεταβολὴ, καθεστὼς καὶ νεωτερισμὸς, ἕλξις καὶ ἄπωσις· τοιαῦτα τὰ δύο ταῦτα ἀντίπαλα στοιχεῖα ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, συγκρουσθέντα πολλάκις ἐκ φιλοδοξίας καὶ φιλοπρωτίας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ δόντα ἀλλήλοις τὴν χεῖρα πρὸς ἐθνικὴν συνεργασίαν, ἐν στιγμαῖς μεγάλων κοινωνικῶν κρίσεων καὶ ἱστορικῆς ἀφετηρίας. Ὑπὸ τὴν σύνθεσιν τῶν δύο τούτων στοιχείων, τοῦ δωρικοῦ καὶ τοῦ ἰωνικοῦ, ἐθριάμβευσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν, καὶ ἐν τῷ σταδίῳ τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης· ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις καὶ ἡ ἐξωτερικὴ χάρις ἀνεπτύσσοντο ἐν ἁρμονίᾳ καὶ συγχρόνως ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν δημιουργικὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, ποικίλως διατυπουμένου καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ βίου. Οὕτως ἐξεδηλώθη τοῦτο ἀτίθασσον, ἀνεξάρτητον πάσης ξένης ἐπιδράσεως, αὐθυπόστατον, ἐλεύθερον, ὡς αἱ ἐν τῇ φύσει τοῦ τόπου ἐκδηλούμεναι ποικίλαι δυνάμεις, ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Διὸς καὶ ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἀνέβη ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν οὐρανὸν, ἵν' ἀναζητήσῃ διὰ τῆς μυστικῆς τοῦ Ἰακὼβ κλίμακος τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ τὸ τέλος, τὸ πρόβλημα τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἱμαρμένης του. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι κατέβη ὁ Θεὸς εἰς τὴν γῆν ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου, μαχόμενος καὶ συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ἀνθρώπων, συμμεριζόμενος πάντων αὐτῶν τῶν αἰσθημάτων

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΠΕΤΣΙΝΟΣ
Ε.Υ.Δ.Ο.Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

καὶ τῶν ἀναγκῶν, διὰ τοῦ τρόπου δὲ τούτου ἀποκάλυψεν αὐτοῖς τὸ μυστήριον, τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἄρχεται ἀπὸ ἡμιθέων καὶ ἐξακολουθεῖ ἐξελισσόμενος δι' ἡμιθέων. Ἀπὸ τῶν πρώτων ὀπτασιαστῶν τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας, μέχρι τῶν τελευταίων τραγικῶν αὐτῆς ἡρώων, πρωταγωνιστεῖ τὸ ἐλεύθερον πνεῦμα, ἡ ἀνεξάρτητος ἀτομικότης καὶ αὐτοβουλία. Ἔν τε τῷ μεταφυσικῷ καὶ ἐν τῷ θετικῷ βίῳ παρακολουθοῦμεν διαρκῶς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐλευθερίας. Αὕτη ἐκδηλοῦται κατὰ πρῶτον ἐν τῇ ἱερᾷ βίβλῳ, τῇ κοσμογονίᾳ τῶν Ἑλλήνων, τῇ ὁμηρικῇ ἐποποιΐᾳ, ἔνθα θεοὶ καὶ ἄνθρωποι συναδελφοῦνται ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἶνε συγχρόνως ἀφετηρία τῆς ἱστορικῆς τοῦ ἔθνους ἐμφανείας καὶ προόδου· ἀποκαλύπτεται ἀκολούθως διὰ τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου τοῦ Ἴωνος Ἡροδότου, τοῦ δικαίως ἐπικληθέντος Ἐ ν ν έ α Μοῦσαι, ἅτινα ἀμφότερα χρησιμεύουσιν ὡς προοίμια, ἀγάλματα, ἱστάμενα ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν προπυλαίων τοῦ ἱεροῦ πανθέου τῆς ἑλληνικῆς δόξης. Ἐν τῇ κλασικῇ ταύτῃ καὶ ἀμιμήτῳ σκηνογραφίᾳ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ δόξης ἐκπροσωπεῖται πᾶσα ἰδέα, πᾶσα σκέψις καὶ ἔμπνευσις, πᾶσα πρᾶξις τοῦ ἐθνικοῦ βίου. Εἶνε ἀπαράμιλλος, διότι οὐδεμία προσήγγισεν εἰς αὐτὴν μέχρι τοῦδε ἱστορικὴ περίοδος τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τῆς ἱερείας τῶν Δελφῶν, φθεγγομένης τὸ Γ ν ῶ θ ι σ α υ τ ὸ ν τοῖς ἀνθρώποις, μέχρι τῆς τελευταίας ὑποφήτιδος τῆς ἐπιστήμης—τῆς Ὑπατίας ἐπιφαίνεται ἡ νεότης καὶ ἀκμὴ τοῦ ἑλληνικοῦ, καθ' ὅλα τοῦ ἐπιστητοῦ τὰ εἴδη—ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ποιήσει, ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τοῖς ἀϊδίοις νόμοις τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀληθείας. Ἡ φύσις ἐμειδίασε καὶ ἐκ τοῦ μειδιάματος αὐτῆς ἀνεπήδησεν ἡ Ἑλλὰς, καλλίκομος, εὐγενὴς, στεφανηφόρος. Καὶ ὁποῖος στέφανος! ὁποῖα ἀμάραντα ἄνθη δόξης, εὐγενείας, χάριτος, ἐνθουσιασμοῦ! Ἡ Ἰλιὰς τοῦ Ὁμήρου, ὁ Προμηθεὺς τοῦ Αἰσχύλου, ὁ Οἰδίπους τοῦ Σοφοκλέους, ἡ πολιτικὴ ἐμβρίθεια τοῦ Θουκυδίδου, ὁ Νοῦς τοῦ Ἀναξαγόρου, ἡ Τέχνη τοῦ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΛΚΑΙΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τοῦ Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Φειδίου, τὸ Δαιμόνιον τοῦ Σωκράτους, ἡ ἔμπνευσις τοῦ Πλάτωνος, ἡ εὐγλωττία τοῦ Δημοσθένους, ἡ ἀρετὴ τοῦ Ἀριστείδου, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἡ μεγάλη προσωπικότης τοῦ Περικλέους, ἀδαμάστου πρὸ τῆς μοχθηρίας καὶ τοῦ μίσους τῶν σοφιστῶν καὶ τῶν συκοφαντῶν, μηδὲν ἀνήθικον παραμελούντων πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ μεγάλου πολίτου, τοῦ ἀστράπτοντος, βροντῶντος, ξυγκυκῶντος τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τῆς δυσφημίας αὐτοῦ μέχρι τῆς συκοφαντίας τῶν φίλων του, ἀλλὰ συντρίβοντος ὑπὸ τὴν ἰσχυρὰν παλάμην τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς ἐργασίας πᾶσαν ἀντίδρασιν τῶν φθονερῶν (*ζωηρὰ χειροκροτήματα*). Οὐδεμία εἰκὼν, μεστὴ φωτὸς καὶ κάλλους, ἄνευ σκιᾶς. Ἐν τῇ ἑποποιΐᾳ τῆς Ἰλιάδος, παρὰ τὸν Ἀχιλλέα θὰ εὑρεθῇ ὁ Θερσίτης, ἐν τῇ ἑποποιΐᾳ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῶν Ἀθηνῶν, παρὰ τὸν Ἀριστείδην καὶ τὸν Σωκράτη θὰ εὑρεθῶσιν ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Μέλιτος, ὠχραὶ, σκιατραφεῖς φυσιογνωμίαι, ἵνα συντελέσωτιν ἴσως ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς, τῆς ἐπιστήμης, τῆς δόξης. Ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἐκδηλώσει ἔκπαλαι τοὺς ὑψίστους χαρακτῆρας τῆς ἀφοσιώσεως, τῆς δικαιοσύνης, τῆς φιλοπατρίας· ἀλλὰ συγχρόνως δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῆς καὶ οἱ ἀπόβλητοι σάρακες τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας. Ἔξοχος οἰκονομία τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων! Ἄνευ τῆς ἀντιθέσεως τοῦ κακοῦ, ἄνευ τῆς πάλης κατὰ τοῦ πονηροῦ, ὁποίαν θὰ εἶχον ὑπόστασιν, ὁποίαν σημασίαν, ὁποῖον κάλλος, τὰ ἰδεώδη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς δικαιοσύνης, τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς εὐγενείας;

Ἐν τῇ συνθέσει τοῦ ἑλληνικοῦ βίου ἐναρμονίως συνηρμόσθησαν πάντα τὰ διεστῶτα καὶ αἱ ἀντιθέσεις, πᾶν ὅ,τι γενναῖον καὶ μέγα δύναται νὰ ἐκδηλώσῃ καὶ νὰ ποθήσῃ ἡ ἀνθρωπότης. Δὲν ἀναπτύσσω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὴν μακρὰν τοῦ ἔθνους ἱστορίαν, οὔτε εἰσέρχομαι εἰς λεπτομερείας περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ, ποικίλου κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ δρᾶσιν, ἀλλ' ἐρειδομένου καθ' ὁλοκληρίαν ἐπὶ τῆς αὐτοβουλίας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Πανταχοῦ ἐπιφαίνεται ἡ αὐτοβουλία αὕτη. Ὁ ἄνθρωπος ἐνταῦθα δὲν ἐγνώρισε τὸ κῦρος, τὸ συντρίβον τὴν ὕπαρξιν ὑπὸ τοὺς μοιραίους αὐτοῦ τροχούς. Ὅταν ὁ Θεὸς δὲν ἀποκρίνεται κατὰ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Ἕλ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟ ΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΕΥΝΩΝ ΤΟΥ ΚΗΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΝΟΣ
Ε.Υ.Δ.Ο.Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ληνος, ἐξαναγκάζεται πρὸς τοῦτο. Ἡ θεοκρατικὴ κοινωνία, ἡ πρώτη ἐκδήλωσις τοῦ βίου τῶν λαῶν, ἐξέλιπεν ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν ἔτι χρόνων, ἀνεπτύχθησαν δ' ἀμέσως τὸ ἄστυ, ἡ πόλις, οἵαν διετύπωσεν ἀκολούθως αὐτὴν τὸ καλλιτεχνικὸν πνεῦμα τοῦ ἔθνους, ὡς τύπον πολιτείας ἐλευθέρας καὶ ἐντελοῦς. Αἱ Εὐμενίδες τοῦ Αἰσχύλου κατακρίνουσι «τό τε ἄναρχον καὶ τὸ δεσποτούμενον,» τὴν ὑπεράγαν ἐλευθερίαν, τὴν πολιτικὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν δεσποτείαν. Ἐπιπνέει ἀπανταχοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἐν τῇ θεωρίᾳ καὶ ἐν τῇ πράξει, ἡ χρυσῆ μετριότης, τὸ μηδὲν ἄγαν. Ἡ ἑλληνικὴ πόλις δὲν ἦτο ἡ στρατιωτικὴ μοναρχία τῆς προτέρας Ἀνατολῆς, ἡ θεοκρατικὴ αὐτῆς μοναρχία· ἀλλ' ἦτο πόλις, κρατύνουσα τὸ αἴσθημα τῆς ἐλευθερίας, τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἰσότητος, τῆς ἐθνικῆς τιμῆς, τὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ βωμῶν καὶ ἑστιῶν, προβάλλουσα παραδείγματα μιμήσεως ἕνα Κυναίγειρον, ἕνα Λεωνίδαν, καὶ ἐν εὐρείᾳ ἐννοίᾳ τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Θερμοπύλας, τὸ Ἀρτεμίσιον καὶ τὴν Σαλαμῖνα. Ἂν ποτε πολιτικὴ ἀνάγκη ἀναβιβάσῃ ἕνα κοίρανον ἐπὶ τὴν ἀρχήν, ἕνα αἰσυμνήτην, ὁ παράκλητος οὗτος τῆς πολιτικῆς σωτηρίας ἀνὴρ λέγεται Περίανδρος, Πιττακός. Ἀλλὰ καὶ τὰ φαινόμενα ταῦτα εἶνε σπάνια ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἔθνους. Οὐδέποτε ἡ παμβασιλεία ηὐδοκίμησεν ἐπὶ τοῦ ἐλευθέρου τῆς Ἑλλάδος ἐδάφους. Οὐδέποτε ἡ κατάκτησις ἐπεκράτησεν ἐπ' αὐτοῦ, ἐγκλιματισθεῖσα. Ἡ Φυλὴ θὰ πέμψῃ τὸν Θρασύβουλον, ἵν' ἀπαλλάξῃ τὸ ἐλεύθερον Ἄστυ ἀπὸ τῆς δεσποτείας τῶν Τριάκοντα, ἐπὶ δὲ τῶν πεδιάδων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν θαλασσῶν θὰ ρεύσῃ τὸ αἷμα, ἐφ' οὗ κολυμβῶσα θὰ ἐπιπλεύσῃ ἡ τιμή, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀνεξαρτησία τῆς πατρίδος. Οὐδέποτε θὰ ἐκλίπωσιν ἀπὸ τῆς γῆς ταύτης, ἣν ἐμπνέει ἐλεύθερος οὐρανὸς καὶ διαπνέουσι ζείδωρα ρεύματα, τὰ ἰδεώδη τῆς ἐθνικῆς τιμῆς καὶ ἐλευθερίας, οὐδέποτε θ' ἀπολεσθῶσιν οἱ παλαισταὶ τῆς μεγάλης ἐποποιΐας, ἀπὸ τῶν πρώτων μυθικῶν καὶ ἡρωϊκῶν χρόνων, μέχρι τῆς σήμερον. Τὸν Ἡρακλῆ θὰ διαδεχθῇ ὁ Ἰάσων, ἵνα ἔλθωσι μετὰ ταῦτα ὁ Ἀγαμέμνων καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Μιλτιάδης καὶ ὁ Ἀγησίλαος, μέχρι τῶν ἡρώων τῶν τελευταίων αἰώνων, ἀπὸ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΦΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ.Π.Θ. ΚΕ.ΔΙ.ΒΙ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, μέχρι τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Γῆ ἱερά! ἔσο εὐλογημένη! Ὡς ὑπάρχουσιν ἐδάφη ἐπὶ τῆς σφαίρας ταύτης παμφάγα, διαβρωτικὰ, ἐγκυμονοῦντα τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν, ἀφ' ὧν ἐκλείπει ἡ ζωή, ἐνῷ περιριπλανᾶται διαρκὴς κάτοικος ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἐδάφη ζείδωρα, ἀγαθοποιὰ, ἑκάστοτε ἀναδίδοντα νέαν βλάστησιν καὶ νέαν δημιουργίαν. Ὁ λὶψ τοῦ ἱστορικοῦ θανάτου δύναται νὰ ἐπιπνεύσῃ πρὸς ὥραν ἐπ' αὐτῶν, νὰ εὐφρανθῇ ἐπὶ στιγμὴν ὁ ἱέραξ τῆς ἁρπαγῆς καὶ τῆς δῃώσεως, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θὰ κατισχύσῃ ἡ ἐνοικοῦσα δύναμις τῆς ζωῆς, ἡ ζωογόνος πνοὴ τῆς νέας δημιουργίας, ἵν' ἀποκαθάρῃ τὴν μεμολυσμένην ἀτμόσφαιραν ἀπὸ τῶν δηλητηριωδῶν μιασμάτων τοῦ ὀλέθρου καὶ τῆς ἐρημώσεως.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ ἔδαφός σου, Ἑλλάς· εὔρωστον, ζείδωρον, γονιμοποιόν. Παρῆλθον μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς σκηνῆς τῆς ἱστορίας τοσαῦται θρησκεῖαι, τοσοῦτοι πολιτισμοὶ, ἄνευ ἴχνους οἱασδήποτε ἐνεργείας καὶ ἐπιδράσεως ἐπὶ τῶν μεταγενεστέρων, ἐξαντληθέντες τελέως ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ ἐδάφους, ἀποξηρανθέντες, ὡς τὰ περὶ τὴν Νεκρὰν λίμνην τῆς Ἰουδαίας τέλματα, ἄνευ ἐλαχίστης ζωῆς καὶ ἰσχύος δημιουργικῆς. Μόνον ὁ πολιτισμός σου δὲν ἀπέθανε· διότι ἦτο οὗτος καθολικὸς, τέλειος, ἄψογος, ἐκφράζων οὐχὶ ἰδέαν φυλῆς, ἔθνους, πατρίδος, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σύνολον, αὐτὴν τὴν πλήρη καὶ ἑνιαίαν ἰδέαν τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν τριῶν μεγάλων βάσεων τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, ἄνευ τῆς συμπράξεως καὶ συνεργασίας τῶν ὁποίων, οὐδὲν μέγα, οὐδὲν εὐγενὲς, οὐδὲν αἰώνιον δύναται νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ τελεσιουργήσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα. Διότι ἐν Ἑλλάδι κατὰ πρῶτον ὡρίσθησαν καὶ διετυπώθησαν οἱ αἰώνιοι τοῦ ἀληθοῦς νόμοι, ἡ ἔρευνα τῶν ὄντων καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐπιστήμης· ἐνταῦθα κατὰ πρῶτον ἐπραγματώθη τοῦ ἀγαθοῦ ἡ ἰδέα διὰ κοινωνίας αὐτονόμου καὶ πολιτείας ἀνεξαρτήτου καὶ ἐλευθέρας· ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τέλους τὸ καλὸν ἐπενόησε καὶ παρήγαγε τὰ ἁβρότατα τῶν ἀνθέων καὶ τὰ κάλλιστα τῶν κοσμημάτων του. Θαυμασία τριλο-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΝΟΡΑΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΙΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΤΣΗΣ
Ε.Υ. Δ.Ε.Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

γία τοῦ βίου ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ πολιτείᾳ! Ἐπὶ τῆς μεγάλης πλατείας τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ ἄστεως τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὴν Ἑλλάδα τῆς Ἑλλάδος, ἐλαξεύθη κατὰ πρῶτον ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης, καθολικὴ, ἐντελὴς, ἀνωτέρα τόπου καὶ χρόνου. Ἐκτοτε ἡ ἱστορία, καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν μακρὰν ἐργασίαν, οὐδὲν ἐποιήσατο γενναιότερον ριζικὸν πρός τινα ἀνώτερον τύπον βῆμα. Ἡ ἀνθρωπότης προβαίνει, μεταμορφουμένη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἀλλ' ἐν τῷ συνόλῳ διαμένει ἡ αὐτὴ, ὁποία ἐλαξεύθη ἅπαξ ὑπὸ τῆς δημιουργικῆς χειρὸς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος.

Κλίνωμεν τὸ γόνυ πρὸ τῶν μυστηρίων τῆς ἱστορίας. Πᾶν ὅ,τι γεννᾶται, εἶνε προωρισμένον καὶ νὰ ἀποθάνῃ. Ἡ Ἰνδικὴ, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Ἀσσυρία ἐξέλιπον, χωρὶς νὰ καταλίπωσιν ἀνεξάλειπτον ἐπιδράσεως ἴχνος ἐν τῷ κόσμῳ. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς, πίπτουσα ὡς ἐλευθέρα πολιτεία, ὡς ἠθικὴ κοινωνία, ὡς φυλὴ, ὡς ἔθνος, ἐκλείπουσα ὡς ἄμεσος προνομιοῦχος δημιουργικὸς παράγων ἀπὸ τῆς ἱστορίας, δὲν ἐξέλιπεν ὡς πνεῦμα, ὡς ἰδέα, ὡς σύμβολον πολιτισμοῦ, ὡς διαπλαστικὴ δύναμις. Καταβληθείσης τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐξεδηλώδη ἤδη ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ πραγματικότητι, ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ καὶ τῇ καθόλου ἱκανότητι, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ὁ πραγματικὸς ἐκεῖνος τῆς Ἑλλάδος νεανίας, ὁ νέος τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ Διόνυσος, ἐν τῇ θριαμβευτικῇ αὐτοῦ καθ' ἅπαντα τὸν ἀρχαῖον κόσμον πορείᾳ, μεθύων ἐκ τοῦ ἀκράτου οἴνου τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ὃν ἀπλέτως ἐρρόφησεν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους προσενεχθείσης αὐτῷ κίλικος, μετήνεγκε διὰ τῆς ἀστραπιαίας αὐτοῦ σταδιοδρομίας τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καθ' ἅπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον. Ἔκτοτε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ἀνήκει πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα μόνον, εἰς τὴν φυλὴν, εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλ' εἰς τὸν κόσμον ὅλον, εἰς τὴν ἱστορίαν. Τὸ παλαιὸν ὄνειρον τῶν σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ Σωκράτους μέχρι τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἰσοκράτους, ἐλάμβανε σάρκα καὶ ὑπόστασιν διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ Ἑλλὰς νικωμένη, ἐθριάμβευε. Δὲν ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατάκτησις τῆς Ἀσίας ἐκδήλωσις ἐκδικήσεως τῶν Μηδικῶν, ἢ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Ε.Υ.Δ της Δ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἄλλων προγενεστέρων, ἐθνικῶν ἢ φυλετικῶν ἀφορμῶν, ὅπως ἐπρέσβευσαν ἔκπαλαι ἀρχαῖοι καὶ νεώτεροι, ἀπὸ τοῦ Ἰσοκράτους μέχρι τοῦ Ἐγέλου. Δὲν ἦτο ἡ πραγμάτωσις τῆς πολιτικῆς θεωρίας τοῦ Ἀριστοτέλους, διαιροῦντος τοὺς ἀνθρώπους, μεθ' ἁπάσης τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, εἰς ἐλευθέρους καὶ δούλους, εἰς Ἕλληνας καὶ εἰς βαρβάρους. Ἡ πρακτικὴ πολιτικὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἦτο κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην γενναιοτέρα, εὐρυτέρα, μεγαλόψυχος, καθ' ὁλοκληρίαν κοσμοπολιτική. Ὁ εὐφάνταστος νεανίας ἦτο ἡ ἐκπροσώπησις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἀληθῶς περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο ἡ πραγμάτωσις καὶ ὁμολογία τοῦ παγκοσμίου πνεύματος. «Οὐ γὰρ, λέγει ὁ Πλούταρχος, οὐ γὰρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ, τοῖς μὲν Ἕλλησιν ἡγεμονικῶς, τοῖς δὲ βαρβάροις δεσποτικῶς χρώμενον,—πολεμοποιῶν φυγῶν ἐνέπλησε καὶ στάσεων ὑπούλων τὴν ἡγεμονίαν· ἀλλὰ κοινὸς ἤκειν θεόθεν ἁρμοστὴς καὶ διαλλακτὴς τῶν ὅλων νομίζων, οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε, τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος, εἰς τὸ αὐτὸ συνενεγκὼν τὰ πανταχόθεν — μίξας τοὺς βίους καὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς γάμους καὶ διαίτας, πατρίδα τὴν οἰκουμένην προσέταξεν ἡγεῖσθαι πάντας.» Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐξήρχετο ἀπὸ τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ κοίτης μετὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ χειροτονηθέντος ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων ἀκένωτος καὶ ζωοποιὸς κρήνη, διὰ νὰ καταρδεύσῃ καὶ γονιμοποιήσῃ πᾶν ἔδαφος, πᾶσαν χώραν, πανταχοῦ ὅπου ἡ ἀνθρωπότης μεγάλην ἔχει νὰ ἐκτελέσῃ ἀποστολήν. Μεγάλης παγκοσμίου συνθέσεως μυστήριον τελεῖται ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Αἱ δύο ἀντίθετοι ἀρχαὶ, αἱ τέως πολέμιαι ἐν τῷ βίῳ, ἡ αὐθεντεία καὶ ἡ ἐλευθερία, ὁ λόγος καὶ ἡ παράδοσις, ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ ἔρευνα, συναντῶνται ἐπί τινας στιγμὰς ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν σημαίαν, ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προορισμῷ. Ἔν τινι τῶν εἰκόνων τοῦ Ἀετίωνος, ἑνὸς τῶν τελευταίων ἐξόχων ἀντιπροσώπων τῆς ἀρχαίας τέχνης, τὰ μάλιστα διαφημισθείσῃ περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους, παρίσταντο οἱ γάμοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, νυμφευομένου τὴν Περσίδα ἡγεμονόπαιδα Ρωξάνην. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ, ἧς καλλίστη σώζεται περιγραφὴ παρὰ τῷ Λουκιανῷ, διετυπώθη κατὰ πρῶτον ἡ ἰδέα αὕτη τῆς παγ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κοσμίου συνθέσεως. Δύο κόσμοι συνηντῶντο ἐπὶ τοῦ πίνακος ἐκείνου: ὁ ἑλληνικός, ἐκπροσωπούμενος ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἀνατολικός, ὃν ἀπεικονίζει ἡ Ρωξάνη, πάγκαλόν τι χρῆμα παρθένου, εἰς γῆν ὁρῶσα, αἰδουμένη ἑστῶτα τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν πολυαρίθμου ἀκολουθίας. Ἡ παράστασις τῶν γάμων τούτων εἶνε ἅμα καὶ ἡ παράστασις τῆς συμβολικῆς ἰδέας τῆς κατακτήσεως τοῦ ἀνατολικοῦ πνεύματος. Ὁ κραταιὸς ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐθριάμβευεν ἐπὶ τῆς κατακτηθείσης Ἀσίας. Ἔκτακτον κοσμοϊστορικὸν σχέδιον διήρχετο ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην στιγμὴν διὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Μακεδόνος. Ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς δόξης καὶ τῆς μέθης ἐσκέφθη, ὅτι ἠδύνατο νὰ συνδυάσῃ τὸν Ἑλληνικὸν μετὰ τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐπὶ τῶν μαλακῶν χορδῶν τῆς φρυγικῆς κιθάρας. Θαυμασία σύλληψις, ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ δημιουργηθῇ ὁ νέος κόσμος, ἡ κοινωνία τοῦ μέλλοντος, ὑπὸ ἄλλα αἰσθήματα καὶ τάσεις, οὕτω δὲ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ὡς λαμπρός, γιγαντιαῖος ἀστήρ, ὡρίζετο νὰ χαράξῃ νέας τροχιὰς καὶ νὰ διατρέξῃ εὐρυτέρας τρίβους ἐν τῷ ἱστορικῷ σταδίῳ τῆς ἀνθρωπότητος.

Ὁ πόθος ἐκεῖνος ἐπληρώθη· ὁ Ἑλληνισμὸς πρωταγωνιστεῖ ἤδη διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν κρασπέδων τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπὸ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, ἀπὸ τοῦ τάφου τοῦ μυθικοῦ Ἀχιλλέως, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὡρκίσθη ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἔνδοξον διάδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, καὶ καταλήγων εἰς τὰς πρωτογόνους ἐν πολιτισμῷ ὄχθας τοῦ Γάγγου. Θριαμβεύει ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἐν πάσῃ Ἀσίᾳ ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τοῦ μεγάλου αὐτῆς ἐξευγενιστοῦ. Ὁ Πλούταρχος παραβάλλει τοὺς μεγίστους τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων, τὸν Σωκράτη, τὸν Πλάτωνα, εὑρίσκει δ' αὐτοὺς κατωτέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου. «Εὐφυεῖς γὰρ οὗτοι καὶ ὁμογλώσσους ἐπαίδευον, εἰ μηδὲν ἄλλο, φωνῆς ἑλληνίδος συνιέντας καὶ πολλοὺς οὐκ ἔπεισαν· ἀλλὰ Κριτίαι καὶ Ἀλκιβιάδαι καὶ Κλειτοφῶντες, ὥς περ χαλινὸν τὸν λόγον ἐκπτύσαντες, ἄλλῃ που παρετράπησαν. Τὴν δὲ Ἀλεξάνδρου παιδείαν ἂν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΑΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τηρ.Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἐπιβλέπῃς, Ὑρκανοὺς γαμεῖν ἐπαίδευσε, καὶ γεωργεῖν ἐδίδαξεν, Ἀρραχωβίους καὶ Σογδιανοὺς ἔπεισε πατέρας τρέφειν, καὶ μὴ φονεύειν· καὶ σέβεσθαι μητέρας, ἀλλὰ μὴ γαμεῖν. Ὦ θαυμαστῆς φιλοσοφίας, δι' ἣν Ἰνδοὶ θεοὺς ἑλληνικοὺς προσκυνοῦσι, Σκύθαι θάπτουσι τοὺς ἀποθανόντας, οὐ κατεσθίουσιν. Θαυμάζομεν τὴν Καρνεάδου δύναμιν, ὡς Κλειτόμαχον, Ἀσδρούβαν καλούμενον πρότερον καὶ Καρχηδόνιον τὸ γένος, ἑλληνίζων ἐποίησε· θαυμάζομεν τὴν διάθεσιν Ζήνωνος, εἰ Διογένη τὸν Βαβυλώνιον ἔπεισε φιλοσοφεῖν, ἀλλ' Ἀλεξάνδρου, τὴν Ἀσίαν ἐξημεροῦντος, Ὅμηρος ἦν ἀνάγνωσμα, καὶ Περσῶν καὶ Σουσιανῶν καὶ Γεδρωσίων παῖδες τὰς Εὐριπίδου καὶ Σοφοκλέους τραγῳδίας ᾖδον. Καὶ Σωκράτης μὲν ξένα παρεισάγων δαιμόνια, δίκην τοῖς Ἀθήνησιν ὠφλίσκανε συκοφάνταις· διὰ δ' Ἀλέξανδρον τοῖς Ἑλλήνων θεοῖς Βάκτρα καὶ Καύκασος προσεκύνησεν.... Ὥστε, ὅπερ εἶπε Θεμιστοκλῆς.... ὦ παῖδες, ἀπωλόμεθα ἄν, εἰ μὴ ἀπωλόμεθα· τοῦτο περὶ τῶν ἁλόντων ὑπ' Ἀλεξάνδρου δικαιότερόν ἐστιν εἰπεῖν. Οὐκ ἂν ἡμερώθησαν, εἰ μὴ ἐκρατήθησαν· οὐκ ἂν εἶχεν Ἀλεξάνδρειαν Αἴγυπτος, οὐδὲ Μεσοποταμία Σελεύκειαν, οὐδὲ Προφθασίαν Σογδιανοί, οὐδ' Ἰνδία Βουκεφαλίαν, οὐδὲ πόλιν Ἑλλάδα Καύκασος περιοικοῦσαν, αἷς ἐμποδισθὲν ἀπεσβέσθη τὸ ἄγριον, καὶ μετέβαλε τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος ἐθιζόμενον. Εἰ τοίνυν μέγιστον μὲν οἱ φιλόσοφοι φρονοῦσιν ἐπὶ τῷ τὰ σκληρὰ καὶ ἀπαίδευτα τῶν ἠθῶν ἐξημεροῦν καὶ μεθαρμόζειν, μυρία δὲ φαίνεται γένη καὶ φύσεις θηριώδεις μεταβαλὼν Ἀλέξανδρος, εἰκότως ἂν φιλοσοφώτατος νομίζοιτο.»

Ὁ ἀγαθὸς Πλούταρχος· ποιούμενος διάκρισιν Σωκράτους, Πλάτωνος, Καρνεάδου καὶ Ἀλεξάνδρου, δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψει, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ὁ ἐκτελεστὴς τῆς ἐργασίας τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους εἶνε συνέχεια τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἓν ἔτι βῆμα προβὰς ἀναπτύξεως ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὑψίστη καὶ τελειοτάτη, ἀλλὰ πραγματικωτέρα ἐκδήλωσις καὶ ἐξέλιξις τῆς ἑλληνικῆς ἰδέας, ἧς τὸ πνεῦμα ἐν πλήρει συνθέσει καὶ ἁρμονίᾳ ἀπετυπώθη ἐν τῇ μεγάλῃ προσωπικότητι τοῦ ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΓΕΩΡΓΟΥΛΑΚΟΥ ΣΑΒΒΑΤΙΝΟΥ ΣΟΦΙΑ ΜΠΕΤΣΙΟΥ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἀν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διὰ τῶν ὅπλων καὶ τῆς κατακτήσεως κατίσχυσεν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀνατρέψαν τὸν πανάρχαιον αὐτῆς πολιτισμὸν, εἰσδῦσαν δ' εἰς τοὺς βίους αὐτῆς καὶ τὰ ἤθη, δὲν εἶνε ἴσως παράδοξον, πρώτην φορὰν συμβαῖνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἡ ἰσχὺς τῶν ὅπλων εἶνε συνήθως ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματος· ὁ νικητὴς ἔχει ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ δίκαιον, διότι τὸ δίκαιον τοῦτο ἀποδεικνύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν φυσικὴν καὶ ἠθικὴν ῥώμην τῶν λαῶν. Ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς κατ' ἐξαίρεσιν ἀνατρέπει, διαψεύδουσα τὸν καθολικὸν τοῦτον νόμον τῆς ἱστορίας. Ἡ πνευματικὴ αὐτῆς ῥώμη, τῇ ὑποστηρίξει τῆς φυσικῆς, κατίσχυσε τοῦ νωχελοῦς καὶ ἀνειμένου πνεύματος τῆς Ἀνατολῆς, ὑποταγέντος ἄνευ ἀντιστάσεως, ἄνευ διαμαρτυρίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νέα ἱστορικὴ περίοδος ἀνατέλλει. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔθνησκεν ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νεότητος καὶ τῆς ἐνεργείας, ἄμοιρος ἐφαμίλλων ἐθνικῶν διαδόχων, οἵτινες ἔμελλον νὰ προέλθωσιν ἐξ ἄλλης χώρας. Ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παγκοσμίου κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀνιδρύεται μετ' ὀλίγον τὸ ρωμαϊκὸν, ἐκλείπουσι δὲ καὶ τὰ τελευταῖα ζώπυρα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας ἐν Ἑλλάδι. Ὁ Ἕλλην μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατακτῶντος τὸν κόσμον, εἶνε στρατηγὸς, πολιτικὸς, νομοθέτης, ἤδη δὲ μετὰ τῶν Ρωμαίων εἶνε σοφιστὴς, γραμματοδιδάσκαλος, ἀπελεύθερος· ἀλλ' ἡ ἰσχὺς τοῦ πνεύματός του κατισχύει τῆς ἰσχύος τοῦ νικητοῦ. Ἐν μέσῳ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀπογνώσεως τοῦ ἔθνους, τῆς τοσοῦτον ἀπαισίως ἐκδηλωθείσης διὰ τῶν Ἐπικουρείων, ἐν μέσῳ τῆς ἀτονίας καὶ τῆς ἀποκαρτερήσεως, τῆς τοσοῦτον ἀτυχῶς ἐκδηλωθείσης διὰ τῶν Στωϊκῶν, τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ἀνώτερον τοῦ ρωμαϊκοῦ, οὐχὶ βεβαίως σφριγῶν, ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἀκμῇ καὶ ζωῇ, ἀλλ' ἱκανὸν μεθ' ὅλα ταῦτα νὰ καθυποτάξῃ τοὺς νικητάς.

Graecia capta ferum victorem cepit, et artes
intulit agresti Lation.

Ἐνθυμεῖσθε τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο ἀνέκδοτον τοῦ Καρνεάδου ἐν Ρώμῃ, τὴν μίαν ἡμέραν ἀποδεικνύοντος, ὅτι τὸ δίκαιον ἀπορρέει ἀπὸ τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀντιστρόφως ἀπὸ τῶν Θεσμῶν;

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΩΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΑΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΤΑΚΗΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ. Δ.Ο.Ε. Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ηὐχόμην νὰ νὰ μὴ ἦτο ἀληθὲς τοῦτο, μολονότι τὸ διηγεῖται ὁ φιλαλήθης Πλούταρχος, καὶ μολονότι ἀκουσίως ἀναμιμνήσκομαι τοῦ ἥττονος καὶ κρείττονος λόγου τῶν Σοφιστῶν. Ἅ! τὸ ἱστορικὸν τοῦτο ἀνέκδοτον, τὸ ὁποῖον δὲν τιμᾷ βεβαίως τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὴν σοφιστικὴν αὐτοῦ λεπτότητα, εἶνε χαρακτηριστικὸν σημεῖον ἀφ' ἑτέρου τῆς ὑπεροχῆς τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῶν Ρωμαίων, τολμώντων τῶν πρώτων διὰ τῆς σοφιστείας νὰ ἀντοφθαλμήσωσι καὶ καταθαμβώσωσι τοὺς νικητὰς καὶ κυρίους των. Δυσοίωνα προμαντεύματα. Ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ γηραιοῦ Πλάτωνος, ἐπιφωνοῦντος, κινδυνεύουσι τὰ ἤθη, ἀποδιώκοντος στεφανηφόρον ἀπὸ τῆς πόλεως τὸν ἀπαράμιλλον διαλεκτικὸν, ἵνα μή ποτε τοιαύτη Σειρὴν πνευματικῆς ἀποπλανήσεως ἐπανέλθῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως. Ἀπῆλθεν ὁ Καρνεάδης, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐνεκλιματίσθη μετ' ὀλίγον ἐν Ρώμῃ, ἵνα ὑποδουλώσῃ τοὺς νικητὰς μέχρις αὐτοῦ τοῦ Κάτωνος, καὶ ὑπὸ τὴν ὑποθήκην ταύτην τοῦ ἐξοχωτάτου τῶν Ρωμαίων λυρικῶν:

«Vos exemplaria graeca
diurna versate manu, versate nocturna.»

Ἀγνώμων εὐεργετηθεῖσα ἀδελφή! θὰ ἐπικληθῇς, ὦ Ρώμῃ, μετ' ὀλίγον αἰωνία πόλις, θὰ διέλθῃς θριαμβεύουσα ἐπὶ φυλῶν καὶ λαῶν, καταβάλλουσα πάντα τὰ ἔθνη ὑπὸ τὸν σιδηροῦν κλοιὸν τῆς διοικήσεώς σου, θὰ ἐπικρατήσῃς διὰ τοῦ ξίφους κατὰ πρῶτον, διὰ τῆς πονηρίας, τοῦ διαίρει καὶ βασίλευε ἀκολούθως, θὰ ἦσαι τὸ ἀντικείμενον ἐναλλὰξ τοῦ θαυμασμοῦ καὶ τοῦ μίσους, τῆς λατρείας καὶ τῆς κατάρας, θὰ θεωρῆσαι ἡ πρώτη μεταξὺ τῶν λαῶν, θὰ ἐκτείνωνται οἱ πλόκαμοί σου μέχρι τῶν ἀπωτάτων τῆς ὑδρογείου σφαίρας· πάντα δὲ ταῦτα ὑπὸ τὰς πτέρυγας καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀείποτε ἡ ἑλληνικὴ διαλεκτικὴ, ἡ ἑλληνικὴ μέθοδος, ἐπ' ἀγαθῷ ἢ ἐπὶ πονηρῷ, ὑπῆρξαν τὰ μεγαλήτερα ὅπλα σου. Ἀλλὰ σὺ, Ρώμη, ἐμίσησας τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ Σύλλα καὶ τοῦ Μετέλλου, μέχρι τῶν τελευταίων ἱεραρχῶν σου, ἴσως διότι ἡ Ἑλλὰς σοὶ παρέσχε τὰς μεγίστας τῶν εὐεργεσιῶν,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΥΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΘΗΓΗΣΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΙΚΑΘΗΓΗΣΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τ.Κ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

καὶ δὲν ὑπάρχει συνήθως ἐν τῇ ἱστορίᾳ εὐχαρίστησις μείζων, εὐχαριστοτέρα τῆς ἡδονῆς τῆς ἀχαριστίας!

Ἡ Ρώμη, καταβαλοῦσα τὴν Ἑλλάδα, κατεβλήθη ἀμέσως ὑπὸ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τῆς κατακτητικῆς μέθης τῶν Ρωμαίων ἐπισπᾷ κατ' ἐξοχὴν τὴν μέριμναν αὐτῶν ἡ διοίκησις, ἡ θήρα τοῦ χρησίμου, πᾶν ὅ,τι συμβάλλει εἰς τὴν ὑλικὴν ἐν τῇ κοινωνίᾳ εὐζωΐαν. Ἐνῷ ὁ αὐστηρότατος καὶ ὁ ἐναρετώτατος τῶν πολιτῶν αὐτῆς εἶνε περιώνυμος τοκογλύφος, τὰ ἀντικείμενα τοῦ πνευματικοῦ βίου, αἱ τέρψεις τοῦ ἔξω τῶν αἰσθήσεων κόσμου, εἶνε ἄγνωστα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ αὐτοῖς τοῖς μᾶλλον εὖ ἠγμένοις. Μόνον ἡ Ελλὰς ἐργάζεται ἐν Ρώμῃ καθ' ὅλα τοῦ ἐπιστητοῦ τὰ εἴδη. Ἡ ποίησις, ἡ εὐγλωττία, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη, εἶνε ἐξωτικὰ φυτὰ, τεχνητῶς περιθαλπόμενα ἐν τῷ θερμοκηπίῳ ἐκείνῳ τοῦ παγετώδους θετικισμοῦ τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας. Πᾶν ὅ,τι συνελήφθη καὶ διετυπώθη ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς Ρώμης, φέρει τὸν τύπον καὶ τὴν σφραγῖδα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας· εἶνε ἀντίγραφον, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιτυχὲς, ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου. Ἀπὸ τοῦ Βεργιλίου καὶ τοῦ Ὁρατίου, μέχρι τοῦ Κικέρωνος καὶ τοῦ Σενέκα, διαφαίνονται προχείρως τὰ πρωτότυπα ἑλληνικὰ κείμενα, ἡ σύλληψις καὶ αἱ τάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου. Αὐτὴ ἡ κοινωνία, ἡ τοσοῦτον τεραστίως καὶ ἐπιτυχῶς ἀναπτύξασα τὰς μεγαλουργοὺς καὶ διαπλαστικὰς αὐτῆς δυνάμεις, ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ κατὰ πρῶτον, ἐν τῷ ἰδιωτικῷ δικαίῳ ἀκολούθως, ὑφίσταται τὴν ζωηροτάτην τῶν ἐπιδράσεων. Καὶ εἶνε μαθηταὶ Ἑλλήνων ἰδεολόγων καὶ ὀπτασιαστῶν κρείττονος κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως οἱ περὶ τοὺς μεταρρυθμιστικοὺς Γράκχους, καὶ εἶνε τρόφιμος ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ ἐπιστήμης ὁ Βροῦτος ἐκεῖνος τῆς ἐλευθερίας, ὁ ἄπελπις αὐτόχειρ, ὁ ἑλληνιστὶ ἀπαγγέλλων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου τὴν τελευταίαν αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἀρετὴν προσευχήν. Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καταφαίνεται ζωηρὰ ἐξ ἴσου ἐν τῇ διαπλάσει τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς Ρώμης, τοῦ μόνου ἀξίου λόγου, διαρκῆ σχόντος ἀξίαν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καρποῦ τῆς ρω-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

μαϊκῆς ἐργασίας. Ἡ μετὰ τὸν Αὔγουστον ἔκλειψις ἐλευθέρου δημοσίου βίου συνετέλεσε κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀσχολίαν τῶν ὑπολειπομένων ἔτι ἐλευθέρων πνευμάτων περὶ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου τῆς μεγάλης, τῆς παγκοσμίου κοινωνίας. Ὑπὸ τὴν τήβεννον τοῦ Ρωμαίου νομοδιδασκάλου, ὁρίζοντος τὰς καθολικὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου καὶ τοῦ προσήκοντος, ὑπολανθάνει ὁ Ἕλλην διαλεκτικὸς τῆς Ἀκαδημίας ἢ τῆς Στοᾶς. Τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον διὰ τοῦ πραίτορος ἀπόλλυσι τὸν ἀρχαῖον αὐτοῦ αὐστηρὸν καὶ ἄτεγκτον, καθαρῶς ρωμαϊκὸν χαρακτῆρα· τὸ ποινικὸν δίκαιον ὑφίσταται οὐσιώδη μεταβολὴν, κατὰ τὰ ὁσημέραι θριαμβεύοντα ἐν τῇ κοινωνίᾳ δόγματα τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἰσότητος, καὶ ἐπὶ τέλους διατυποῦται ἐν τῇ διεθνεῖ πραγματικότητι καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἡ ἰδέα εὐρυτέρου κοσμοπολιτισμοῦ, κατὰ τὰς ὑποθήκας τῆς Στοᾶς καὶ τοῦ Σωκράτους, κατὰ τὸ γενναῖον σχέδιον τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀναγραφόμενον ἤδη ὡς ἑξῆς, καὶ ἑλληνιστὶ, ὑπὸ τοῦ ἐστεμμένου φιλοσόφου Μάρκου Αὐρηλίου: «Πόλις καὶ πατρὶς ὡς μὲν Ἀντωνίνῳ μοι ἡ Ρώμη, ὡς δὲ ἀνθρώπῳ ὁ κόσμος.»

Τοιουτοτρόπως τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα διὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ πρῶτον, διὰ τῆς Ρώμης ἀκολούθως, κατισχύει ἐν τῇ συνειδήσει τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ κόσμος σκέπτεται διὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις ἐξέλιπε μὲν ὡς ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος πολιτικὴ ἀτομικότης, ἀλλ' ὡς πνευματικὴ δύναμις ἐξασκεῖ τὴν μεγίστην τῶν ἐπιδράσεων καθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ βίου. Ἐνῷ κατισχύει ἐν τῷ Χριστιανισμῷ, παρέχουσα εἰς αὐτὸν πάντα τὰ ὅπλα καὶ τὴν μέθοδον τῆς διαλεκτικῆς, εὐχερῶς ἐπιβάλλουσα αὐτὸν διὰ τῆς ἑλληνικῆς μεθερμηνεύσεως τῶν Εὐαγγελίων εἰς ἅπαντα τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, ἀνέρχεται μετά τινας αἰῶνας, διὰ τῶν διαδόχων τοῦ Κωνσταντίνου, ἐπισήμως ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, εἶνε δὲ τρόφιμοι καὶ θαυμασταὶ τῆς Ἑλλάδος ταύτης, ἐκεῖνοι οἵτινες καὶ ἐν τοῖς θεολογικοῖς αὐτῶν συγγράμμασι καὶ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος τῆς ἐκκλησίας ἑλληνιστὶ καὶ ὑπὸ ἑλληνικὴν ἔμπνευσιν διδάσκουσι τὰς ἀρχὰς τῆς νέας θρησκείας, ἐπιδιώκοντες τὴν συνδιαλλαγὴν αὐτῆς μετὰ τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως καὶ ἐπιστήμης. Εἶνε πολλοὶ οὗτοι,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΝΗΣ
Ε.Υ.Δ.Τ.Ε.Κ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

σημαιοφόροι τῆς νέας τοῦ κόσμου ἀπόψεως· ἀλλ' ὑπερέχουσι πάντων οἱ τρεῖς μέγιστοι πατέρες καὶ φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἅμα καὶ οἱ τρεῖς τῶν μεγίστων θεραπόντων καὶ ἱεροφαντῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ—Βασίλειος ὁ Μέγας, ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, σὺν τῷ κλεινῷ Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ.

Ἡ Ἀσία καὶ ἡ Αἴγυπτος, ἀφ' ὧν ἔλαβε τὴν πρώτην ἱστορικὴν αὐτοῦ ἀκτῖνα ἄλλοτε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, διὰ ν' ἀνάψῃ τὸν τηλαυγῆ ἐκεῖνον πυρσὸν τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέχνης καὶ τῆς προόδου, προωρίσθησαν καὶ πάλιν ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς προνοίας, ἵνα μεταδώσωσι τὸ θεῖον τοῦτο φῶς εἰς τὸν νεώτερον κόσμον. Ὁ Χριστιανισμὸς ἐπὶ τῆς ἱερᾶς ὁλκάδος τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς, πελαγοδρομεῖ ἤδη πρὸς νέας ἀκτὰς καὶ στρέφει τὴν πρῶραν πρὸς νέους ὁρίζοντας. Μετὰ τὸν κατακλυσμὸν, τὸν ἐπελθόντα ἐκ τῆς παρακμῆς καὶ τῆς πτώσεως τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, καὶ ἐκ τῆς μεταναστεύσεως τῶν βαρβάρων τοῦ Βορρᾶ πρὸς τὰς χώρας τῆς Μεσημβρίας, ἡ θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ εἶνε ἡ εὔελπις περιστερὰ, ἡ φέρουσα τὸν κλάδον τῆς ἐλαίας, ἵνα δωροφορήσῃ αὐτὸν εἰς τὴν ἀναγεννωμένην νέαν ἀνθρωπότητα Ἐκ τοῦ φρέατος τῆς πίστεως θέλει ἀντλήσει παρηγορίαν καὶ ἐλπίδα ὁ νέος κόσμος. Ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ συνείδησις κρατύνεται καὶ ἐμπεδοῦται ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ βίου, ἐν τῇ πάλῃ τοῦ ἀγαθοῦ κατὰ τοῦ πονηροῦ. Ἐπὶ τέλους θὰ θριαμβεύσῃ τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα, διότι εἶνε γεγραμμένον ἤδη ἐν ταῖς δέλτοις τῆς ἱστορίας τὸ «ἐν τούτῳ νικήσεις» τῆς νέας σκέψεως, τῆς νέας πίστεως, τῆς νέας δημιουργίας.

Ἀλλ' ἂν ἐξ Ἀσίας ὁ Ἑλληνισμὸς μετὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀποστέλλουσιν εἰς τὴν νέαν κοινωνίαν τὸ φῶς τῆς πίστεως, ἐν τῇ κοιτίδι τῶν Φαραώνων συλλαμβάνεται θετικωτέρα καὶ ἐπιστημονικωτέρα ἡ ἄποψις τῶν πραγμάτων ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἐ π α γ ω γ ι κ ὴ μέθοδος τοῦ Σταγειρίτου δρέπει νέας δάφνας ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ μᾶλλον ὑπερεχούσῃ τῶν ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κτισθεισῶν πό-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΝΗΣ
Ε.Υ.Δ τ.Π.Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

λεων. Ὑπὸ τοὺς θόλους τοῦ περιωνύμου Μουσείου τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς κοιτίδος ταύτης, ἐφ' ἧς ἐξῆλθεν ὁ νέος ἐπιστημονικὸς βίος τῆς ἀνθρωπότητος, συλλαμβάνεται ἡ σκέψις τοῦ Ἐρατοσθένους καὶ τοῦ Ἀπολλωνίου, τοῦ Ἱππάρχου καὶ τοῦ Πτολεμαίου, ἀνακαλυπτόντων διὰ τῶν κανόνων τῆς μεθόδου τοῦ Ἀριστοτέλους τοὺς αἰωνίους ἐκείνους φυσικοὺς νόμους τῆς δημιουργίας καὶ τῆς κινήσεως τῶν σωμάτων, τοὺς ὁποίους δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνακαλύψῃ τελέως ἐν τῇ προηγηθείσῃ αὐτοῦ λαμπρᾷ περιόδῳ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Λείπει ἤδη ἡ ἔμπνευσις, ἡ δημιουργικὴ σύνθεσις ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης· ἀλλ' ἔξοχον τελεῖ ἀποστολὴν ἡ ἔρευνα, ἡ παρατήρησις, ἡ ἀνάλυσις. Ἀντὶ τῆς ἰδεώδους τέχνης διατυποῖ τὰς τάσεις αὐτῆς ἡ ἐμπειρικὴ ἐπιστήμη, ἀπὸ τῶν αὐστηρῶν μαθηματικῶν τῶν χρόνων τούτων, μέχρι τῆς τελευταίας τῶν ἑλληνικῶν μουσῶν οἰωνοπόλου καὶ ἱερείας. Ἐν τῇ πάλῃ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νέου κόσμου θὰ ὑποκύψῃ τὸ παρελθὸν, ἐξ ὀνόματος καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ μέλλοντος! Ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ παρθενικοῦ στήθους τῆς Ὑπατίας, αἱμοφύρτου ἐκ τῶν πληγῶν, ἃς κατήνεγκεν αὐτῇ ὁ χριστιανικὸς ὄχλος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξερχομένη πνοὴ, εἶνε ἡ πνοὴ τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, ἀδυνατούσης νὰ διεκδικήσῃ πλέον τὸ ἱστορικὸν αὐτῆς δίκαιον ἐνώπιον τοῦ νέου κόσμου. Ave, Caesar, morituri te salutant! Χαῖρε, Κύριλλε, ἐσπαράχθη ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἡ Ὑπατία . . .

Εἶχε πυρποληθῆ ἤδη τὸ Σεράπειον, μία τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν, ὑπὸ τῶν πιστῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως Θεοφίλου. Ἀλλὰ καὶ ἄλλη πυρκαϊὰ, φοβερωτέρα καὶ ἀπαισιωτέρα, μέλλει νὰ καταπλήξῃ τὸν κόσμον. Ὑφίσταντο πολλαὶ ἔτι ἐν τῇ μεγαλωνύμῳ πόλει βιβλιοθῆκαι, πρὸς φωτισμὸν τῶν δεομένων τοιούτου, ἀλλ' ἄνευ θαμώνων ἐκ τοῦ φόβου τῆς καταδιώξεως. Ἄν τις δ' ὑπελείπετο ἔτι ἐκ τῶν τελευταίων μυστῶν τῆς ἀρχαιότητος, ζητῶν ψυχῆς θεραπείαν ἐν τοῖς ἰατρείοις ἐκείνοις τῆς ἑλληνικῆς ὑγείας, δὲν ἐφαντάζετο ὁποία συμφορὰ ἀνέμενε τὰ ὑπολειπόμενα μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονοίας. Μετὰ τὴν μακρὰν αὐτοῦ πάλην, ὁ κόσμος πάσχει ἐξ ἀτονίας, ἐκ νάρκης,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΩΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τῆς Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

οἱονεὶ ἄνευ σκοποῦ καὶ ἐνδιαφέροντος φερόμενος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ πεπηγυῖα ἐκείνη κοινωνία μέλλει νὰ συγκινηθῇ καὶ ν' ἀνανασκιρτήσῃ, ἐκ τοῦ κινδύνου μᾶλλον καὶ τοῦ φόβου, ἢ ἔκ τινος ἀνωτέρου αἰσθήματος καὶ ἰδεώδους. Φλογερὸς, ὡς ὁ ἄνεμος τῆς ἐρήμου, εἶχεν ἐξέλθει ὁ Ἄραψ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ κοιτίδος, πανταχοῦ ἐφορμῶν καὶ εἰσβάλλων, πανταχοῦ φρίκην σπείρων, ὑπὸ τὸν ἑκάστοτε αὔξοντα φανατισμὸν, ὑπὸ τὴν τυφλὴν πίστιν εἰς τὰ δόγματα ἐμπνευσμένου προφήτου. Ἡ μεγάλη Ἀλεξάνδρεια, ἡ κλεὶς αὕτη τῆς ἰσχύος τῆς Μεσογείου, εἶνε ἓν τῶν πρώτων σημείων, ἅτινα ἐφείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν πιστῶν, ἡ δὲ κατάληψις αὐτῆς ἀνήκει ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὸ κατακτητικὸν πρόγραμμα τῆς μεγάλης ἰσλαμικῆς ἰδέας. Ἡ Αἴγυπτος μέλλει νὰ δεχθῇ καὶ ἕτερον στρῶμα ξενικῆς κατακτήσεως, νὰ προσκυνήσῃ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς μοῖραν, καὶ νέους θεοὺς πάλιν, τοὺς θεοὺς τῶν νικητῶν. Ἰδοὺ ὁ στρατηγὸς τοῦ Καλίφου Ὀμὰρ Ἀμροῦ, εἰσβάλλων εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραώνων καὶ τῶν Πτολεμαίων, καὶ καταλαμβάνων τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὑπάρχει ἐν αὐτῇ Ἕλλην τις Γραμματικὸς, Ἰωάννης Φιλόπονος καλούμενος, μηδεμίαν ἴσως ἄλλην ἔχων ἀξίαν, ἐκτὸς τῆς φιλοπονίας του, ἐκ τῶν τελευταίων λειψάνων τῆς ἐπιστημονικῆς εὐκλείας τῆς μεγάλης πόλεως· ἐντὸς βραχυτάτου χρόνου κατέστη οὗτος φίλος ἐπιστήθιος τοῦ νικηφόρου στρατηγοῦ, πρὸς ὃν μίαν μόνον ἔχει παράκλησιν ν' ἀποτείνῃ: τὴν φειδὼ τῆς ὑπολειφθείσης ἔτι βιβλιοθήκης, κατόπι τοσούτων πολέμων, κατόπι τῶν καταστροφῶν τῆς δεισιδαιμονίας, κατόπι τῶν ἐρημώσεων τοῦ χρόνου. Ὁ Ἄραψ στρατηγὸς εἶνε φίλος τοῦ Ἕλληνος Γραμματικοῦ, ἀλλ' εἶνε ἅμα καὶ πιστὸς τοῦ Κορανίου θιασώτης. Οὗτος ἠρώτησε τὸν Καλίφην, ἂν πρέπει νὰ φεισθῇ τῶν βιβλίων τῶν Ἑλλήνων· καὶ ὁ Ὀμὰρ ἀπεκρίθη: «ἂντὰ ἱερὰ βιβλία τοῦ Ἕλληνος ἦνε σύμφωνα πρὸς τὸ ἱερὸν βιβλίον τῶν Ἀράβων, τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ταῦτα περιττὰ καὶ ἀνάξια διατηρήσεως· ἂν δὲ δὲν συμφωνῶσι μετ' αὐτοῦ, εἶνε ἐπικίνδυνα. Πυρπόλησον αὐτά.» Φοβερὸν ἀνάθεμα κατὰ τῶν ἔργων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος! Εὐφραίνου, Θεόφιλε,

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΑΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΑΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τ.Η.Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἀπὸ τοῦ τάφου σου. Εὑρέθη διαλεκτικώτερος σοῦ, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν ὑπ' αὐτοῦ συμπλήρωσιν τοῦ ὑπὸ σοῦ ἀρξαμένου ἔργου. Καὶ τὸ πῦρ ἐκεῖνο, τὸ ἱερὸν ἔναυσμα, τὸ ὁποῖον ἐθέρμανεν ἄλλοτε τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικὸν, ἀπὸ τοῦ Ἀναξαγόρου καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Κλεάνθους, μέχρι τοῦ Πρόκλου καὶ τοῦ Ἐρατοσθένους, μέλλει νὰ θερμαίνῃ ἐπὶ ἓξ μῆνας τὰ λουτρὰ τῆς Ἀλεξανδρείας πρὸς ἀπόλουσιν καὶ κάθαρσιν τῶν γυναικῶν τοῦ Καλίφου καὶ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Οὐδεμία φωνὴ ἠκούσθη διαμαρτυρίας κατὰ τῆς παγκοσμίου βεβηλώσεως, οὔτ' αὐτοῦ ἴσως τοῦ Φιλοπόνου Γραμματικοῦ, ἐκ φόβου ἐκδικήσεως τοῦ κατακτητοῦ, ἢ διότι οἱ υἱοὶ οὔτε τὸν νοῦν ἔχουσι πλέον, οὔτε τὸ σθένος, ἀλλ' οὔτε τὴν ἀρετὴν τῶν πατέρων· ὁμοιάζουσι μᾶλλον πρὸς τὸν καιρὸν αὐτῶν, πρόθυμον νὰ προσκυνήσῃ πάντα νέον θεὸν, καὶ ν' ἀποδεχθῇ τὰς διαταγὰς παντὸς νικηφόρου δεσπότου.

Πρὸ τῆς ἀνεπανορθώτου ἀπωλείας παρηγοροῦμαι πιστεύων, ὅτι ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων πυρπόλησις τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸ τραγικὸν τοῦτο ἔργον πίστεως, τὸ ὁποῖον ἐτέλεσεν ὁ ἀραβικὸς φανατισμὸς κατὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἀνοσιούργημα κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, εἶχε τὸν ἱστορικὸν αὐτοῦ λόγον. Τίς οἶδεν; ἴσως ἔχει δίκαιον ἔξοχος ἀρχαιοδίφης τοῦ ἑλληνικοῦ βίου[1], εἰπὼν ὅτι ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐζημιώθη ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης πυρκαϊᾶς τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀλεξανδρείας, διότι δυσχερῶς ἠδύνατο ν' ἀναγεννηθῇ ὁ πόθος παρὰ τοῖς νεωτέροις τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν γραμμάτων, τοσούτων ὑπολειπομένων συγγραμμάτων ἐκ τοῦ πνευματικοῦ θησαυροῦ τῆς ἀρχαιότητος. Μετὰ πόνου προστρέχει συνήθως εἰς τὴν ἐργασίαν ὁ εὐπορῶν, διότι δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην αὐτῆς, ἐνῷ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ἀπολέσαν τὴν λαμπρὰν αὐτοῦ περιουσίαν ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκείνῃ καταστροφῇ, ἠναγκάσθη ἐκ νέου, ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου, νὰ κατάρξηται τῆς νέας αὐτοῦ ἱστορικῆς σταδιοδρομίας.

Ὁ ἀραβικὸς κόσμος δὲν ἦτο ξένος, οὔτε πρὸς τὰς τέρψεις τοῦ

(1) Ὁ Ὀδοφρεῖδος Μύλλερος ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ τῆς αὐτοῦ ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς Γραμματολογίας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΟΜΙΚΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΗΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.Π.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

πνεύματος, οὔτε πρὸς τὰς ἀνωτέρας ἐκείνας ἐν τῷ βίῳ τάσεις, αἵτινες ἀποτελοῦσι κατ' ἐξοχὴν τὴν δόξαν τῶν ἐθνῶν, τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς δημιουργικῶν τῆς προόδου παραγόντων. Ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βαρβαρότητος αὐτῶν οἱ Ἄραβες εἶχον πυρπολήσει τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐκ φανατισμοῦ ἢ ἐξ ἀγνοίας· ἀλλ' ἡ φύσει εὐφάνταστος καὶ διανοητικὴ ἐκείνη φυλή, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν νέων περιστάσεων, εἰς ἃς εὑρέθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, δὲν ἔμεινε ξένη πρὸς τὸν πέριξ κόσμον, οὗ ὑφίσταντο ἔτι ἀμυδραί τινες ἀκτῖνες ἐκ τοῦ παρελθόντος. Οὕτως ἀνεπτύχθη παρ' αὐτῇ θαυμασία διάθεσις πρὸς τὴν καλλιέργειαν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, τάχιστα ἐκδηλωθεῖσα καὶ ἐν β ρ α χ υ τ ά τ ῳ χ ρ ο ν ι κ ῷ διαστήματι, ὡς θαυμάσιον τῶν θερμῶν κλιμάτων φυτόν, ἐξόχους καὶ εὐθαλεστάτους ἀναδείξασα καρπούς. Οὐδέποτε φυλὴ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοσοῦτον ταχέως ὑψώθη, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτον ταχέως κατέπεσεν. Ἐν τῇ βραχυτάτῃ ἀκμῇ τοῦ ἀραβικοῦ πολιτισμοῦ, κατὰ τὴν Ἀσίαν, κατὰ τὴν Ἀφρικὴν, κατὰ τὴν Ἱσπανίαν, αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι θεραπεύονται θαυμασίως, εἶνε δὲ ἅπαντες οἱ μῦσται αὐτῶν ἑρμηνευταί, μαθηταί, μεταφρασταὶ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν ἐμπειριστῶν τῆς Σχολῆς τῆς Ἀλεξανδρείας. Περίεργος ἐκδηλοῦται ἐν τούτοις ἀντίθεσις καὶ διχασμὸς ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῆς φυλῆς ταύτης. Ἐνῷ ἡ ποίησις καὶ ἡ τέχνη, φλογεραὶ καὶ φαντασιώδεις, ὡς ἡ θερμὴ χώρα, ὑφ' ἣν ἐκδηλοῦνται, ἀποτυποῦσι γνησιώτατα τὸ πνεῦμα τῆς φυλῆς, τοὐναντίον ἡ ἐπιστήμη καλλιεργεῖται ὑπὸ τὴν τεχνικωτάτην καὶ ἐμπειρικωτάτην αὐτῆς ἐφαρμογήν. Ἀπεναρκώθη καὶ ἀπεκοιμήθη ὁ ἄλλος κόσμος, ἔν τε τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει, ἐντὸς τῶν σαβάνων τοῦ φανατισμοῦ, τῆς μισαλλοδοξίας, τῆς παραδόσεως, ἣ διατελεῖ ἔτι βάρβαρος καὶ ἀκατασκεύαστος, ἐν κοινωνικῇ καὶ ἐθνικῇ ἀπομονώσει· μόνον δὲ ὁ ἀραβικὸς κόσμος παρίσταται ὡς διαδεχθεὶς καὶ συνεχίζων τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, κατ' ἐξοχὴν ἐν ταῖς θετικαῖς τοῦ ἐπιστημονικοῦ βίου ἐκδηλώσεσιν. Ἐν Βαγδατίῳ καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ πρῶτον, ἐν Ἱσπανίᾳ ἀκολούθως, οἱ Ἄραβες σοφοὶ μεταφράζουσι τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Ἱππο-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΜΑΛΙΑΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

κράτους, τοῦ Γαληνοῦ καὶ τοῦ Πτολεμαίου. Ἐνῷ ὁ ἀραβικὸς ρυθμὸς ἐν τῇ Ἀρχιτεκτονικῇ παρίστησι θαυμασίαν φαντασίας σύλληψιν καὶ τέχνης λεπτότητα καὶ ποικιλίαν, ἡ ἀραβικὴ ἐπιστήμη ἐν ταῖς μοναδικαῖς σχολαῖς τῆς Σαμαρκάνδης, τοῦ Βαγδατίου καὶ τῆς Σαλαμάγκας συνεχίζει τὴν μεγάλην ἐργασίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπιστήμης τῆς Ἀλεξανδρείας. Οὕτω καλλιεργοῦνται καὶ θεραπεύονται ἅπασαι αἱ θετικαὶ καὶ αἱ διὰ τῆς ἐ π α γ ω γ ῆ ς σχηματιζόμεναι ἐπιστῆμαι, ἡ Γεωμετρία καὶ αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι, ἡ Ἀστρονομία καὶ ἡ Χημεία, ἡ Μηχανικὴ καὶ ἡ Ἄλγεβρα. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐφευρίσκεται καὶ ἡ ναυτικὴ πυξὶς, τῇ χρήσει τῆς ὁποίας μετά τινας αἰῶνας μέλλουσι ν' ἀνακαλυφθῶσι νέοι λαοὶ καὶ πολιτισμοὶ ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐργασίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. Διὰ τῶν Ἀράβων τούτων, διὰ τῶν μεγάλων αὐτῶν κατὰ Δύσιν καὶ Ἀνατολὴν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἀβερρόη καὶ τοῦ Ἀβικένα, κηρύσσεται ὁ Ἀριστοτέλης, urbi et orbi, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν φιλόσοφος διὰ τοῦ α ὐ τ ὸ ς ἔ φ α, ὡς ὁ ὑπέρτατος τῶν μέχρι τοῦ χρόνου ἐκείνου διερμηνέων τῶν ἀποκρύφων τῆς φύσεως. Ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τούτους ἐξεγείρεται βραδέως, ἀλλὰ σταθερῶς ἡ νέα ἀνθρωπότης, ἐκδηλοῦται δὲ ἡ ἔγερσις αὕτη ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ποικίλων φιλοσοφικῶν σχολῶν καὶ αἱρέσεων τοῦ μέσου αἰῶνος, καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν τεχνῶν καὶ τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἀραβικὸς κόσμος ὁμοιάζει πρὸς τὰ φωτεινὰ ἐκεῖνα μετέωρα, τὰ ἐπί τινας στιγμὰς σελαγίζοντα ἐπὶ τοῦ στερεώματος, ἵνα καταπέσωσι μετ' ὀλίγον εἰς νύκτα αἰωνίαν. Ἐκλείπει μετὰ βραυχυτάτην ἀκμὴν, ἐξαφανιζόμενος πρὸ τῆς παγερᾶς πνοῆς, ἐν Ἀνατολῇ μὲν τῶν υἱῶν τοῦ Ὀσμὰν, τῶν τέκνων ἐκείνων τῆς καταστροφῆς καὶ τῆς ἐρημώσεως, περὶ ὧν ἐγράφη, ὅτι ὅπου πατήσῃ ὁ ποῦς αὐτῶν ἡ φύσις μαραίνεται, ἐν δὲ τῇ Δύσει ὑπὸ τῆς μισαλλοδοξίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ τῶν Ἱσπανῶν τῆς Ἱερᾶς Ἐξετάσεως. Ἀλλ' ἡ διάβασις αὐτοῦ διὰ τῆς ἱστορίας καταλείπει βαθύτατα ἴχνη. Ὑπὸ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, τὴν διὰ τῶν Ἀράβων κατ'

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ ΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΜΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ τος Κ.Π.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἐξοχὴν μεταδοθεῖσαν εἰς τὸν νεώτερον κόσμον, ἡ ἐξεγειρομένη Εὐρώπη ἄρχεται σκεπτομένη καὶ δρῶσα. Ὡς ἄλλοτε ἐπὶ τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ, ἡ ἑλληνικὴ ἐπιστήμη προοιμιάζεται διὰ τῆς ἐμπειρικῆς μεθόδου, τῆς φυσικῆς ἐρεύνης τῶν φιλοσόφων τῆς ἰωνικῆς Σχολῆς, πρὶν ἢ ἐκδηλωθῇ ἐν τῷ ἰδανισμῷ τῆς τέχνης τοῦ Φειδίου καὶ τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Πλάτωνος, οὕτω καὶ ἤδη ἡ νεωτέρα εὐρωπαϊκὴ ἐπιστήμη προοιμιάζεται διὰ τῆς ἐμπειρικῆς ἐργασίας τῶν Ἀράβων, ὧν ἀπόστολοι καὶ διάδοχοι θὰ ἐξέλθωσι μετ' ὀλίγον ἀπὸ τῶν μοναστηρίων, τῶν ἀκαδημιῶν καὶ τῶν πανεπιστημίων τῆς ἐξεγειρομένης Εὐρώπης οἱ περὶ τὸν Ἀβαιλάρδον, τὸν Ραιμόνδον Λούλλιον, Ἀλβέρτον τὸν Μέγαν, Ρογῆρον τὸν Βάκωνα, μὲ τὸ γνωστὸν αὐτοῦ δόγμα, τὴν μέθοδον τῆς νέας ἤδη, τῆς ἀρχομένης τῶν ὄντων ἀπόψεως—ἡ φύσις ἐξαγνίζει...

Ἡ φύσις ἐξαγνίζει· ἦτο ἡ ἐπάνοδος τῆς ἐξεγειρομένης ἀνθρωπότητος εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν ζωὴν, εἰς τὴν δημιουργίαν. Μακραὶ εἶνε αἱ περιπέτειαι, δυσχερεῖς οἱ ἀγῶνες, οὓς μέλλει νὰ διεξαγάγῃ ὁ νέος κόσμος κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ παρελθόντος ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει. Ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ ἡ νέα ἐπιστήμη, ἀμυδρῶς μόνον συνειδυῖα, ψελλίζουσα μόλις τὸν σωτήριον λόγον τῆς ἀπολυτρώσεως, παλαίει κατὰ τῆς παραδόσεως τοῦ καθολικισμοῦ, ἐν τῷ κολοσσιαίῳ ἀγῶνι τῆς κοσμικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς, τοῦ πάπα καὶ τοῦ αὐτοκράτορος. Ἐν τῇ νυκτὶ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, ὁ Γιβελλῖνος Ἀλιγιέρης ἀποκαλύπτει τὸ μυστικὸν φῶς τῆς Θείας Κωμῳδίας, τῆς φοβερᾶς ταύτης τριλογίας τῆς Ζωῆς καὶ τοῦ Θανάτου, ἐνῷ διὰ τῆς Μοναρχίας ἀναπετάννυσι τὸ σύμβολον τῆς νέας πολιτικῆς πίστεως, τῆς χειραφεσίας τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτείας ἀπὸ τῶν μορμολυκείων τοῦ θεοκρατικοῦ καθεστῶτος. Μυστηριώδης νὺξ, θαυμάσιον διαχέουσα φῶς ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τῶν γοτθικῶν μητροπόλεων, ἐν τοῖς ἐγκάτοις τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς! Ὁ Δάντης ἔχει ὁδηγὸν τῶν μυστικῶν αὐτοῦ περιπλανήσεων, τῶν καταβάσεων αὐτοῦ εἰς τὸν Ἅδην, καὶ τῶν ἀναβάσεων εἰς τὸν Οὐρανὸν, τὸν μετὰ τοῦ Ἀριστοτέ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΝΕΩΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΜΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ.Ο.Σ. Κ.Τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

λους ἕτερον διδάσκαλον καὶ μάντην τοῦ μέσου αἰῶνος, τὸν μαθητὴν τοῦ Ὁμήρου, τὸν γλυκὺν κύκνον τῆς Μαντούης Βεργίλιον. Μακρόθεν ὑποφώσκει μυστηριῶδες ἔτι, γλυκὺ, ἀνέσπερον φῶς ἐπὶ τοῦ διανοιγομένου σαπφειρώδους ὁρίζοντος :

« dolce color d'oriental zaffiro. »

χαρμόσυνον ἔμβλημα καὶ ἄγγελμα τῆς τελουμένης παλιγγενεσίας, τὸ ὁποῖον διορᾷ ἐν ταῖς ὀπτασίαις αὐτοῦ ὁ ποιητὴς τῆς Θείας Κωμῳδίας, τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον μέλλει νὰ ἐκπέμψῃ διαυγεῖς ἀκτῖνας πολιτισμοῦ, ἐξημερώσεως, δικαιοσύνης. Πόθεν ἤρχετο τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ μυστικὸν, τὸ ὁποῖον ἔψαλλεν εἰς ἀμιμήτους στροφὰς ὁ Δάντης. Ἅπαντες τὸ ἐμάντευον ἤδη· ἅπαντες μετέβαινον εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς φωτισμὸν παρ' αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν Σταυροφόρων ἱπποτῶν τοῦ τάφου τοῦ Σωτῆρος, μέχρι τῶν λογίων προδρόμων τῆς Ἀναγεννήσεως. Οἱ Ἄραβες διὰ τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος εἶχον ρίψει ἤδη βαθύτατα τὸν σπόρον τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀναλύσεως τῶν ὄντων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ. Πᾶν ὅ,τι ἐδημιούργησαν καὶ κατέλιπον ὄπισθεν αὐτῶν ἦτο ἀποτέλεσμα τῆς ἐργασίας τῆς ἑλληνικῆς διανοίας· ἀλλ' ἡ μαθηματικὴ αὐτῶν διαλεκτικὴ, διαφθαρεῖσα ταχέως εἰς σχολαστικὴν λεπτολογίαν, δὲν ἐξήρκει μόνη εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς νέας δημιουργίας. Ἀπῃτεῖτό τις ἰδεωδεστέρα πνοὴ, θερμότερον ρεῦμα ἠθικῆς συγκινήσεως. Ὀλίγος χρόνος ἀκόμη, καὶ τὸ γλυκὺ φῶς τοῦ ἀνατολικοῦ σαπφείρου, οἷον ὠνειροπόλει αὐτὸ καὶ ἀνέμελπεν ὁ προγεγραμμένος πολίτης τῆς Φλωρεντίας, ὡς τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς νέας πίστεως καὶ ἐργασίας τῆς ἀνθρωπότητος, μέλλει νὰ διαχύσῃ τὰς θερμουργοὺς καὶ εὐεργετικὰς αὐτοῦ ἀκτῖνας ἐπὶ τοῦ ποικίλως ἤδη ζυμωθέντος καὶ διαυλακισθέντος ἐδάφους τῆς Αὐσωνίας, διαγράφον διὰ λαμπρῶν χαρακτήρων ἐπὶ τοῦ διανοιγομένου νέου ἱστορικοῦ ὁρίζοντος τὴν παλαιὰν προσφώνησιν τοῦ εὐσεβοῦς Αἰνείου, κομίζοντος πρὸς ξένας ἀκτὰς τὰ ἱερὰ τῆς κατερειπωθείσης πατρίδος: Italiam, Italiam !

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΜΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τῆς ἱστορίας ὁ βίος εἶνε διηνεκὴς ἐξέλιξις καὶ μεταμόρφωσις. Τὰ πάντα φθείρονται καὶ παρέρχονται ὑπὸ τὴν καταστρεπτικὴν δύναμιν τοῦ χρόνου. Ὅπως αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου εἶνε χόρτος, οὕτω χόρτος εἶνε καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ ἑκάστοτε ἱστορικοῦ πνεύματος, ἐκλείποντος ὑπὸ τὴν πνοὴν τοῦ λιβὸς τοῦ θανάτου, ἵνα παραδώσῃ τὰ σκῆπτρα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐργασίας εἰς τὸν νέον κόσμον, τὴν νέαν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐκλείπουσιν ἔθνη καὶ λαοὶ ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου, συγχρόνως δὲ καὶ τὸ ἐκπροσωποῦν αὐτὰ ἑκάστοτε ἱστορικὸν πνεῦμα· ἀλλὰ μόνη ἡ Ἑλλὰς δὲν ἐξέλιπε καὶ ὡς ἔθνος, καὶ ὡς κοινωνία, καὶ ὡς ἰδέα. Ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Βυζαντίου, ἀπὸ ἕνδεκα ἤδη αἰώνων, ἀκτινοβολεῖ ἐκ νέου ὁ ἀστὴρ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ὁ προοιμιασθεὶς διὰ τῶν Γρηγορίων καὶ τῶν Χρυσοστόμων, ἐκπέμπων ἀείποτε ἀκτῖνας φωτὸς καὶ ζωῆς ἐν τῇ ζοφερᾷ νυκτὶ τοῦ μέσου αἰῶνος, ἐν ᾗ παροδικὴν μόνον παρέστησαν μετεώρου τροχιὰν οἱ Ἄραβες· εἶνε ὠχρὸς, ἄτονος, στεῖρος τοῦ θερμουργοῦ ἐκείνου πυρὸς, τὸ ὁποῖον ἐθέρμαινεν ἄλλοτε τοὺς φιλοσόφους τῆς Ἀκαδημίας, τοὺς ῥήτορας τῆς Πυκνὸς, ἀλλ' εἶνε τὸ μόνον ἀκτινοβολοῦν ἔτι φῶς τοῦ λόγου καὶ τῆς σκέψεως. Παρῆλθον αἰῶνες ἤδη, ἀφ' ὅτου ὁ Ἰουστινιανὸς, ὁ ἐκ μοίρας κλείων τελέως τὰς πύλας τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, διέτασσε τὴν ἀπὸ τοῦ κράτους αὐτοῦ ἔξωσιν τῶν τελευταίων φιλοσόφων τῆς ἐθνικῆς Ἑλλάδος, οἵτινες εὕρισκον καταφύγιον καὶ συνδρομὴν παρὰ τῷ ὁμόφρονι αὐτῶν βασιλεῖ τῶν Περσῶν Χοσρόῃ, καὶ συγχρόνως διενήργει τὴν κωδικοποίησιν τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, ἐξαγγέλλων οὕτω τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν στείρωσιν τῶν λαῶν, ὧν ἐδέσποζε, λόγῳ δικαίου καὶ λόγῳ πνευματικῆς ἐργασίας. Διὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καταβάλλονται καὶ τὰ τελευταῖα ἴχνη τῆς κλασικῆς παιδεύσεως, τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐπιζῇ ἡ γλῶσσα, τὸ λεπτὸν ἐκεῖνο καὶ θαυμάσιον ὄργανον τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δράσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἔκτοτε, δέκα ὅλους αἰῶνας, ἡ σκέψις τοῦ Πλάτωνος, ἡ μοῦσα τοῦ Δημοσθένους, εἰ καὶ παραμεμορφωμέναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, εἶνε τὸ ὑπόδειγμα τοῦ χρονογράφου, τὸ πρότυπον τοῦ ἀπ' ἄμβωνος ῥήτορος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΜ. ΚΑΡΑΘΗΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ
Ε.Υ. Δόμος Κτ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Μετ' ὀλίγον θὰ πέσῃ καὶ ἡ χιλιετὴς αὕτη δρῦς, κατὰ τὸν ἱστορικὸν νόμον τῆς γενέσεως καὶ τῆς φθορᾶς, ἐξηντλημένη ἐσωτερικῶς, ἀπολέσασα τὴν ῥώμην αὐτῆς, ὑπὸ τὰς ἀγόνους θεολογικὰς συζητήσεις, ὑπὸ τὴν ἔλλειψιν παντὸς ἀνωτέρου πόθου καὶ ἰδεώδους. Θὰ ἐκλίπῃ ὁ ὁσημέραι ἀμαυρούμενος ἀστὴρ ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ὁρίζοντος τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ καταυγάσῃ ἄλλην κοινωνίαν, ἄλλους λαοὺς, διὰ νὰ προπαρασκευάσῃ νέαν κοινωνικὴν καὶ πνευματικὴν περίοδον.

Ὑπῆρξαν χαιρέκακοι ἱστορικαὶ Κασσάνδραι περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀναμφιβόλως, ἐν σατανικῇ ἡδονῇ ἐπιφωνήσασαι ἀ π έ θ α ν ε ν ἡ Ἑ λ λ ὰ ς, ἐλπίζουσαι ὅτι θ' ἀποθάνῃ μετ' αὐτῆς καὶ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μόνον ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῇ κατὰ τῶν ἀπορροφητικῶν τάσεων ἀπολύτου πνευματικῆς ἐξουσίας, συντριβούσας ὑπὸ τὴν πτέρναν αὐτῆς πᾶσαν ἐκδήλωσιν ἐλευθέρας ψυχῆς καὶ ζωῆς! Ἡ ρωμαϊκὴ ἐξουσία ηὐφράνθη ἀπὸ καρδίας, μεθ' ὅλην τὴν προσποίητον αὐτῆς ἐπίδειξιν λύπης, ἐπὶ τῇ πτώσει τῆς ἑλληνικῆς δυνάμεως ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐλπίζουσα ὅτι μετ' αὐτῆς θὰ ἐκλίπῃ καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἀντιμάχου ἑλληνικοῦ πνεύματος· ἀλλὰ θὰ αἰσθανθῇ μετ' ὀλίγον προσβάλλον τὰ στήθη αὐτῆς τὸ ξῖφος τοῦ πνεύματος τούτου. Ἔπεσε τὸ Βυζάντιον! ἐξέλιπε τὸ τελευταῖον προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἄλλοτε προπύργιον αὐτῆς τῆς Εὐρώπης, ἡ ὑστάτη ἄγκυρα τοῦ γ έ ν ο υ ς! Ἔπεσεν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τῆς πολεμικῆς αὐτοῦ ἀσπίδος. Συμφορά! ἡ ἡμισέληνος κυματίζει ἐπὶ τῆς ἁγίας Σοφίας, καὶ δὲν ἀκούεται πλέον ὑπὸ τοὺς θόλους αὐτῆς ἀντηχοῦσα ἡ λειτουργία τοῦ Βασιλείου, ἡ ψαλμῳδία τοῦ Δαμασκηνοῦ. Τὸ ᾄσμα τοῦ Μουεζίμη θὰ ἐκφωνήσῃ μετ' ὀλίγον τὴν φοβερὰν ἐπὶ τῇ νίκῃ χαρὰν διὰ τῆς ἐθνικῆς ἐπικλήσεως: Εἷ ς εἶ ν ε ὁ Θ ε ὸ ς, κ α ὶ Μ ω ά μ ε θ ὁ π ρ ο φ ή τ η ς τ ο υ!...

Καὶ ἤδη πορεύου, Λάσκαρι, καὶ σεῖς Χαλκοκονδύλη καὶ Γεμιστὲ, καὶ Βησσαρίων καὶ Ἀργυρόπουλε, μετὰ τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς δουλωθείσης πατρίδος. Ὅπως μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ καταστροφὴν, οἱ πολῖται τῶν Ἀθηνῶν, ψάλλοντες τοὺς στίχους τοῦ Σο-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΛΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΚΟΣΤΑΣ ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Ο.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

φοκλέους καὶ τοῦ Εὐριπίδου, ἐξηγόραζον τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν, σεῖς οἱ τελευταῖοι ἱερουργοὶ τῆς ἀθανάτου θρησκείας, ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ τὴν προστασίαν τῶν ἐθνικῶν περιάπτων τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Πλάτωνος, θέλετε τύχει τιμῆς, δεξιώσεως, ἀναγνωρίσεως ἐν τῇ ξένῃ, πρὸς ἣν πορεύεσθε μετὰ τῆς πατρῴας κληρονομίας. Κατεβλήθη τὸ ἔθνος, ἀλλ' ἐπιζῇ τὸ πνεῦμα. Ὅπου εἰσδύσῃ τοῦτο, θὰ καταφλέξῃ, θὰ συγκινήσῃ, θὰ προκαλέσῃ παλιγγενεσίαν, Ἀ ν α γ έ ν ν η σ ι ν! Ἐπὶ τῆς κεντρικῆς πλατείας τῆς Φλωρεντίας θ' ἀκουσθῇ θᾶττον ἢ βράδιον ἡ ἰσχυρὰ φωνὴ τοῦ μοναχοῦ Σαβοναρόλα, κραυγάζοντος πρὸς τὸν λαὸν τῆς ἐ θ ν ι κ ῆ ς πόλεως τὸ Μ ε τ α ν ο ε ῖ τ ε, καὶ συμβουλεύοντος τὴν καταστροφὴν τῶν μνημείων τῆς ἑλληνικῆς τέχνης, τὸν ὄλεθρον τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Ὁ φανατικὸς μοναχὸς τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος θ' ἀναμνησθῇ τοῦ αὐστηροῦ Κάτωνος τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα θὰ κατισχύσῃ καὶ πάλιν ἀκμαῖον, θερμόν, δημιουργικόν, ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἰταλίας· ἡ διαπλαστικὴ αὐτοῦ δύναμις θὰ ἐκδηλωθῇ μετ' ὀλίγον ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ, ἀλλ' ἅμα καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ τέχνῃ, ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἀρχαίας ἐμπνεύσεως. Ἐν τῇ λαμπρᾷ παρὰ τὸν Ἄρνον πόλει, ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, ἔνθα εἶδε τὸ φῶς τοῦ βίου ὁ μέγιστος τῶν ραψῳδῶν καὶ τῶν προφητῶν τοῦ Μέσου αἰῶνος, ὁ θεῖος ποιητὴς τῆς θείας Κωμῳδίας, μέλλει νὰ ἐξελιχθῇ ἐκ νέου τὸ δρᾶμα τῆς ἑλληνικῆς Ἀναγεννήσεως. Ἡ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τῶν Ἀθηνῶν σκοτεινὴ πολίχνη τῆς Ἐτρουρίας θέλει ἀναπτύξει ἤδη, ἐν μέσῳ τῶν ἀγώνων τῆς ζωῆς καὶ τῆς ποιήσεως, τὴν περικαλλῆ εἰκόνα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ὁρμὴ τῶν πολιτικῶν ἀγώνων, ὅταν αὕτη ἦνε εὐγενής, ἔντιμος καὶ γενναία, ὅταν ἀπορρέῃ ἀπὸ τῶν ἐλατηρίων τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ, ἐγκυμονεῖ τὴν ὁρμὴν καὶ τὸν ζῆλον τῆς πνευματικῆς ἐργασίας. Αἱ πολυθρύλητοι κοσμοϊστορικαὶ ἔριδες τῶν Γουέλφων καὶ τῶν Γιβελλίνων, τῶν Πατρικίων καὶ τοῦ λαοῦ, τῶν θιασωτῶν τοῦ παπικοῦ κύρους καὶ τῆς κοσμικῆς ἐλευθερίας, παρέχουσι σθένος καὶ ἀκμὴν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν τῆς πόλεως. Ἐνταῦθα τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα,

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΡΕΠΟΥΣΑΣ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
Ε.Υ.Δ. τῆς Κ.τ.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ἑλληνικοῦ, θὰ διεκδικήσῃ τὰ δίκαια τῆς ἐλευθερίας, θὰ ἐπανεύρῃ τὰς ἁγνὰς τέρψεις τῆς τέχνης, ἡ δὲ πλατωνικὴ Ἀκαδημία τῆς Φλωρεντίας, ἐν τοῖς περιλαλήτοις κήποις τοῦ μεγάλου Μεδίκου, θὰ ἐπανακαλέσῃ εἰς τὴν ζωὴν τὰ πλατωνικὰ ἰδεώδη, τὰς θαυμασίας μελέτας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος· καὶ ὁ Λαυρέντιος Μέδικος, τύραννος, φιλόσοφος καὶ ποιητὴς τῆς Φλωρεντίας, ἢ ὁ ἕτερος ἁμαρτωλὸς Μέδικος, Λέων ὁ Δέκατος, θὰ δοξάσωσι καὶ πάλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, τὰς τάσεις αὐτοῦ καὶ τὰ ἰδεώδη, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν σκέψιν τοῦ Μιράνδολα, ὑπὸ τὴν καλλιτεχνικὴν γραφίδα καὶ σμίλην τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Ραφαήλου, τοῦ Περουγίνου καὶ τοῦ Τισιανοῦ, ὑπὸ τὸν μυστηριώδη διαβήτην τοῦ Λεονάρδου Δαβίντση, ἢ ὑπὸ τὸν ἀξιωματικὸν κάλαμον τοῦ Μακιαβέλλη, ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλυδώνων καὶ τῶν καταιγίδων τῆς Ἰταλίας, τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν αὐτῆς διαιρέσεων καὶ ἀναστατώσεων, ὀνειροπολήσαντος μίαν Ἰταλίαν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς ἑλληνικῆς Φλωρεντίας, καὶ μὴ διστάσαντος νὰ συμβουλεύσῃ αὐτῇ τὰ βιαιότατα τῶν φαρμάκων, ὡς καὶ τὰ δραστικώτατα, ἵνα θυσιάσῃ τὴν τιμὴν αὐτοῦ καὶ τὸ κῦρος ὑπὲρ τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου τῆς Ἰταλίας.

Διὰ τῆς Ἀναγεννήσεως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐτέλεσε μίαν τῶν πτήσεων ἐκείνων, αἵτινες σπανίως ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, αἵτινες ἔχουσι σημασίαν αἰώνων, δι' ὧν διατυποῦται πράγματι κοσμοϊστορικὴ περίοδος. Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη μ ε τ ε μ ψ ύ χ ω σ ι ς τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἔχει τι τὸ μαντικὸν, τὸ μαγικὸν, τὸ μυστηριῶδες, τὸ δυσεξήγητον. Οὐδεὶς θὰ εἴπῃ τὸ ἀληθὲς αὐτῆς ὄνομα, οὐδεὶς θὰ κατανοήσῃ πλήρη τὴν ἀληθῆ αὐτῆς φυσιογνωμίαν. Καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς ἐπικρατεῖ ὁ ἐνθουσιασμὸς, ἡ ἔμπνευσις, ἡ ποίησις· ἀλλ' ἅμα καὶ ὁ δισταγμὸς, ἡ ἄρνησις, ἡ ἀπελπισία. Φαντάσθητε τὴν πάλην τῶν δύο πνευμάτων, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ πονηροῦ, τοῦ Ἀριμάνου καὶ τοῦ Ὀρομάζδου, καὶ θέλετε κατανοήσει τὴν εἰκόνα, τὰ ἰδεώδη, τὰς τάσεις τῆς Ἀναγεννήσεως. Σπανίως ἡ κοινωνία ἐξεδήλωσε τοσαύτην

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΜΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ. ΚΑΠΙ ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἀκμὴν, τοσαύτην ῥώμην, τοσαύτην ἔξαρσιν, ὅσην κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τῆς νέας παλιγγενεσίας, ἐξ ἧς μέλλει ν' ἀπορρεύσῃ ἡ νέα ἀνθρωπότης. Ἡ πίπτουσα καὶ ἀποχωροῦσα ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ βίου γηραιὰ κοινωνία ἐκδικεῖται διὰ τοῦ ἐγκλήματος, ρίπτουσα τὸ πάρθιον βέλος κατὰ τῆς νέας κοινωνίας, ἥτις ἐπίσης δὲν διστάζει, πρὸς θρίαμβον ἑαυτῆς, νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ ἔσχατα τῶν μέσων, εἰς τὰ ἀπαγορευόμενα καὶ ὑπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑπὸ τοῦ δικαίου, πρὸς ἐπιτυχίαν. Ὁ σκοπὸς καθαγιάζει τὰ μέσα. Τοιοῦτον εἶνε τὸ κατισχῦσον ἐν ταῖς σχέσεσι τῶν ἀνθρώπων δόγμα, ταῖς προσωπικαῖς, ταῖς οἰκογενειακαῖς, ταῖς κοινωνικαῖς, ταῖς δημοσίαις. Ἀλλ' ἀφ' ἑτέρου πόσαι ἀντίθετοι εἰκόνες μεγαλείου, ὑψηλῆς συλλήψεως, τεχνικωτάτης δημιουργίας! Παρὰ τὴν σκοτεινὴν καὶ μυστηριώδη φυσιογνωμίαν τῶν Βοργιῶν, τῶν τύπων τούτων τοῦ ἐγκλήματος, τῆς ἐκδικήσεως, τῆς φρίκης, οἱονεὶ τοῦ πλανωμένου ἀγγέλου τῆς καταστροφῆς ἐπὶ τῶν ὡραίων τῆς Ἰταλίας χωρῶν, πόσαι ἄλλαι εἰκόνες ἰδανικώτεραι, εὐγενέστεραι, προσφιλέστεραι, πόσα πνεύματα δημιουργικὰ, νυχθημερὸν ἐργαζόμενα, μετὰ τεραστίου ζήλου καὶ πίστεως πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ἀποκρύφων τοῦ βίου καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς σχέσεις! Ὁ αἰὼν οὗτος τοῦ Σάρπη καὶ τοῦ Βοργία, τῶν θεωρητικῶν καὶ τῶν ἀποστόλων τοῦ ἐγκλήματος, τῆς δολοφονίας καὶ τῆς βίας, ἔσται ἐπίσης ὁ αἰὼν τοῦ Ραφαήλου, τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου καὶ τοῦ Δαβίντση, δημιουργούντων τοὺς αἰωνίους τύπους τοῦ καλοῦ, ὁ αἰὼν τοῦ Κολόμβου, τοῦ μαντικοῦ τούτου ἐνθουσιαστοῦ τῆς Νέας Ἀτλαντίδος, ἥτις τοσοῦτον εἶνε προωρισμένη νὰ εὐρύνῃ τὸν ὁρίζοντα τῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ὑποδείξῃ αὐτοῖς τὴν δυνατότητα τῆς πραγματώσεως τῶν κοινωνικῶν ἐκείνων καὶ πολιτικῶν τύπων, πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ὁποίων τοσούτων ἠγρύπνησεν, εἰργάσθη καὶ ἠγωνίσθη ἐπὶ ματαίῳ ἡ Ἀναγέννησις. Αὕτη παρίσταται ὑπὸ μυρίας φάσεις, ἀλλ' εἶνε ἡ αὐτὴ κατ' οὐσίαν ἀείποτε, πλήρης, ἐνιαία, ἐνθουσιώδης, μὴ διστάζουσα νὰ προβῇ πρὸς τοὺς ἀπωτάτους ὁρίζοντας τῶν τάσεων καὶ τῶν πόθων τοῦ ἀνθρώπου. Ἄνευ ὡρισμένου συστήματος ἐργαζομένη, ἀλλ' ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦ-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΑΙΓΕΤΘΥΝΤΗΡΙΟ ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΜΠΑΡΜΠΑΡΟΥΣΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Ε.Υ.Δ. Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

μα, ἐκδηλοῦται ἑκάστοτε ἐργαζομένη, καταστρέφουσα μᾶλλον ἢ δημιουργοῦσα, ἀλλὰ πρὸς ἕνα τείνουσα σκοπὸν, ὑπὸ μιᾶς κατειλημμένη μονομανίας, τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος· καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνει καθ' ὁλοκληρίαν, ἀποκαλύπτουσα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τοὺς ἀθανάτους ἐκείνους κανόνας τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ τρισυποστάτου τούτου θεμελίου παντὸς πολιτισμοῦ καὶ πάσης κοινωνικῆς ἐργασίας, ἐφ' ὧν μέλλει ν' ἀνεγείρῃ τὸ οἰκοδόμημα αὐτῆς στερεὸν, ὑπέροχον, καλλιτεχνικὸν, ἡ νέα κοινωνία ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ παρελθόντος.

Ἡ τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ ὑψίστη κατ' ἐξοχὴν παράστασις τῶν χρόνων ἐκείνων, εἶνε ἡ συμπαθὴς ἐκείνη καὶ φιλάνθρωπος Ἑστιὰς, ἥτις μέλλει, ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ φωταγωγήσῃ καὶ τὴν λοιπὴν Εὐρώπην. Εἶνε ἀληθὲς, ὅτι ἡ Ἀναγέννησις διετυπώθη κατὰ πρῶτον ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐξεδηλώθη, ἕνεκα πολλῶν ἱστορικῶν καὶ γεωγραφικῶν λόγων, ἀλλ' ἐξηπλώθη μετ' ὀλίγον καθ' ἅπασαν τὴν Εὐρώπην, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τύπους καὶ χαρακτῆρας. Ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ὁλλανδίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ, ἡ θεραπεία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀναπτύσσει πρωτοφανῆ ζωὴν καὶ δραστηριότητα ἐν τῇ πνευματικῇ καὶ κοινωνικῇ ἐργασίᾳ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἡ ἀνακάλυψις τῆς τυπογραφίας εἶνε προωρισμένη νὰ καταστήσῃ εὐρυτάτην τὴν δημοσιότητα τῶν δημιουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, προσιτῶν ἤδη εἰς ἁπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἀποχρώσεις. Ἡ ἀνθρωπότης καθίσταται εὐθυμοτέρα, ἐξερχομένη ἀπὸ τῆς σκοτεινῆς μελαγχολίας, τῶν μυστικῶν ἐκστάσεων τοῦ Μέσου αἰῶνος. Ἐν τῇ πρωΐᾳ τοῦ νέου βίου, ἀλλ' ὑπὸ τὴν μελαγχολίαν ἔτι τοῦ παρελθόντος, ἐκτοξεύει κατ' αὐτοῦ τὸν ἀμίμητον, τὸν ὁμηρικὸν αὐτοῦ γέλωτα, ὁ ποιητὴς τοῦ Γαργαντούα, ἱερεὺς τοῦ Χριστοῦ ἅμα καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ Ραβελαὶ ἐκεῖνος, ὁ Βολταῖρος τοῦ δεκάτου ἕκτου αἰῶνος, ὁ μέλλων νὰ κλονίσῃ τὸ σεσαθρωμένον οἰκοδόμημα τοῦ καταρρέοντος παλαιοῦ κόσμου διὰ τῆς εὐθυμίας μέλλον καὶ τοῦ γέλοντος, ἢ διὰ τῆς ἐρεύνης καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς σοβαρότητος. Ἡ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Ν.Κ. ΦΗΓΑΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΤΙΡΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἰταλία εἶνε τὸ κέντρον, τὸ ἐργαστήριον καὶ ἡ ἀληθὴς ἑστία τῆς Ἀναγεννήσεως, ἀλλ' αἱ θερμουργοὶ αὐτῆς καὶ ζωοποιοὶ ἀκτῖνες προβαίνουσι μέχρι τῶν ἀπωτάτων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐν τῇ τέχνῃ, ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐν τῇ πνευματικῇ καθόλου δημιουργίᾳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ βίου ἡ Ἑλλὰς, ἡ Ἀναγέννησις, ῥίπτουσι θαυμάσιον σπόρον πίστεως, ἰδεώδους, ἐρεύνης, συζητήσεως. Ἐκ δὲ τοῦ σπόρου τούτου μέλλουσι νὰ βλαστήσωσιν ἅπαντες ἐκεῖνοι οἱ πρόδρομοι τῆς νέας κοινωνίας, οἱ προωρισμένοι νὰ ἐγκαινίσωσι τὸν νέον βίον τῆς ἀνθρωπότητος. Ἑρμηνευταὶ καὶ οἰωνοπόλοι τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ὡς τῶν ἀθανάτων συμβόλων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἐλευθερίας, οἱ ἀνθρωπισταὶ ἐπικληθέντες δικαίως, οἱ Στέφανοι καὶ οἱ Ἀρετῖνοι, οἱ Ἔρασμοι καὶ οἱ Σκαλίγεροι, οἱ Μελάγχθονες καὶ οἱ Κορνήλιοι Ἀγρίππαι, εἶνε πεποτισμένοι ὑπὸ τοῦ νάματος τούτου τῆς ἑλληνικῆς παιδεύσεως καὶ σοφίας, τῆς ὁποίας ἀρκεῖ νὰ ἦνε ἁπλοῖ ὑπομνηματισταὶ μόνον, διὰ νὰ ἦνε οἱ δημοτικώτατοι καὶ οἱ σημαντικώτατοι τοῦ καιροῦ των. Ἐκτὸς τῶν μεταρρυθμιστῶν τῶν γραμμάτων, ὑπάρχουσιν οἱ θρησκευτικοὶ καὶ κοινωνικοὶ μεταρρυθμισταὶ, παλαισταὶ ἀτρόμητοι κατὰ τῆς αὐταρχικῆς ἐξουσίας, ἣν ἐξασκοῦσιν ἥ τε ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία, τὸ θεῖον κῦρος καὶ τὸ κοινωνικὸν προνόμιον. Ἀπὸ τῶν χρόνων ἔτι τῆς Ἀναγεννήσεως ἐκδηλοῦται πλήρης ἡ θρησκευτικὴ καὶ κοινωνικὴ μεταρρύθμισις, ἡ διὰ τοσούτων μεγάλων χαρακτήρων ἀποδυομένη ἔκτοτε εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς νέας παλιγγενεσίας, διὰ τοῦ Γερμανοῦ ἱππότου Οὐλερίχου τοῦ Χοῦττεν, διὰ τοῦ Ἄγγλου ἀρχικαγγελαρίου Θωμᾶ τοῦ Μώρου, καὶ διὰ τοσούτων ἄλλων θιασωτῶν τῆς Ἀναγεννήσεως, μέχρις οὗ ἡ μεγάλη αὕτη μεταρρύθμισις ἐκδηλωθῇ ἐν ἁπάσῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ καὶ ἐνεργείᾳ, ἀπὸ τοῦ Ἐλβετοῦ Ζβίγκλη καὶ τοῦ Γερμανοῦ Λουθήρου, μέχρι τοῦ Οὔγωνος Γροτίου, τοῦ θαύματος τῆς Ὁλλανδίας, τοῦ εὐγενεστάτου τῶν θεωρητικῶν τοῦ δικαίου περὶ τοὺς χρόνους ἐκείνους, μέχρι τοῦ μεγίστου τῶν ἡρώων τῆς Μεταρρυθμίσεως, τοῦ ὑπὲρ τῆς νεωτέρας πίστεως καὶ ἐλευθερίας πεσόντος Σουηδοῦ Γουστάβου Ἀδόλφου, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ὁποίου εἶχεν εὑρεθῇ τὸ ἀριστούργημα

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΑΡΑΚΑΣΗΣ ΚΗΣΤΑΤΙΝΟΣ ΘΕΠΕΤΗΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τῶν συγγραμμάτων τοῦ Γροτίου, τὸ περὶ τοῦ Δικαίου τῶν Ἐθνῶν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ τιμαλφὲς ἐγκόλπιον τοῦ προφήτου τοῦ βορρᾶ, καὶ τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ καταστῇ ἅμα καὶ τὸ ἐγκόλπιον τῆς νεωτέρας κοινωνίας. Τὸ πνεῦμα τῆς Ἀναγεννήσεως, τοῦ ἰδανικοῦ τῶν χρόνων ἐκείνων, ἦτο ἡ ἔρευνα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, ἡ ἐπάνοδος πρὸς τὸ παρελθὸν, ἀλλ' ἅμα αἱ τέρψεις τοῦ παρόντος, καὶ ἡ προφητεία τοῦ μέλλοντος. Ἀπανταχοῦ εἰσήρχετο, ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Παπῶν, ἐν τοῖς ἀπορρήτοις τῶν μοναστηρίων, ἐν ταῖς αἰθούσαις τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων, ἐν τοῖς σπουδαστηρίοις τῶν μεγάλων ὀπτασιαστῶν τῆς ἀνθρωπίνης σκέψεως, τῶν ἀστρονόμων τοῦ μέλλοντος, οἵτινες ὡς ὁ Φαῦστος δὲν ἐδίσταζον νὰ συνθηκολογήσωσι καὶ μετ' αὐτοῦ τοῦ πονηροῦ πνεύματος, ἵν' ἀνακτήσωνται τὰ ἄνθη τοῦ βίου, τὴν ρώμην τῆς νεότητος καὶ τῆς ἐπιστήμης. Φεῦ! ἡ τέχνη εἶνε μακρὰ, ὁ δὲ βίος βραχὺς, ἔλεγεν ἡ ἀρχαιότης, ἐπανελάμβανε δὲ μετ' αὐτῆς καὶ ὁ Φαῦστος. (1) Ἦτο ἡ μοῖρα τῆς Ἀναγεννήσεως νὰ ἴδῃ τὰ ἄνθη αὐτῆς φυλορροοῦντα ταχέως, ἐνῷ μόλις ὡσφράνθη αὐτὰ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ζωῆς ἡ ἀνθρωπότης.

Ἀλλ' ἐπῆλθεν ἀμέσως ὁ καρπὸς τῆς Μεταρρυθμίσεως μετὰ τὴν Ἀναγέννησιν· τὸ πνεῦμα δὲν εὐχαριστεῖται πλέον εἰς τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ παρελθόντος, εἶνε ἀρκούντως ὥριμον ἤδη, ἵνα σκεφθῇ καὶ ἐργασθῇ θετικώτερον ἐπὶ τοῦ σταδίου τῆς ἐπιστήμης, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Κατὰ τὸν Δέκατον ἕβδομον καὶ Δέκατον ὄγδοον αἰῶνα, ἀπανταχοῦ τῆς Εὐρώπης τελεῖται τεραστία δημιουργία καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐν τῇ κλασικῇ Γαλλίᾳ τοῦ Ρακίνα καὶ τοῦ Κορνηλίου, τοῦ Βολταίρου καὶ τῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, καὶ ἐναμίλλως πρὸς αὐτὴν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ὁλλανδίᾳ· πρότυπα εἶνε τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, βαθύτατα εἰσδύοντα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν καιρῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἐννοεῖτε ἤδη τὸν λόγον, δι' ὃν ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τῆς ἁγίας Ἕδρας ἀκούεται ἡ φωνὴ τοῦ

(1) Die Kunst ist lang, und kurz ist unser Leben.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΙΚΑΤΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΑΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἀναθέματος κατὰ τῆς ἔκπαλαι ἀντιπάλου αὐτῆς δυνάμεως διὰ τῆς περιωνύμου φράσεως, τίς ἀπαλλάξει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ρωμαίων, ἀλλὰ κατανοεῖτε συγχρόνως τὰς διαστάσεις τῆς δημιουργικῆς ἐπιδράσεως καὶ δυνάμεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οὐδὲν ἄλλο καταφύγιον ὑπολείπεται τῇ ρωμαϊκῇ μοναρχίᾳ, ἢ ἡ ματαία ἐπίκλησις τοῦ ἀγνώστου παρακλήτου, τοῦ ποθητοῦ Μεσσίου τῆς πνευματικῆς καὶ ἱστορικῆς αὐτῆς σωτηρίας, ἀπὸ τῆς ἐργαζομένης ἐκείνης δυνάμεως, τῆς μόνης ἱκανῆς νὰ συντρίψῃ αὐτὴν καὶ καταβάλῃ!

Ἀλλ' ἡ Ἀναγέννησις αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐκδηλοῖ τὴν ὑψίστην αὐτῆς κατ' ἐξοχὴν δύναμιν καὶ δραστηριότητα ἐν Γερμανίᾳ. Ὁ Δέκατος ὄγδοος αἰὼν πολλὰ εἶχε προορισθῆ ν' ἀποκαλύψῃ μυστήρια εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, πολλὰ νὰ λύσῃ αὐτῆς προβλήματα, πολλὰς νὰ διαλύσῃ πλάνας καὶ προλήψεις, πολλὰ νὰ κατορθώσῃ, ἀλλ' ἐν τῶν μεγίστων αὐτοῦ κατορθωμάτων ἦτο καὶ ἡ θεραπεία καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἐργασίας ταύτης ἐν Γερμανίᾳ. Ἀπὸ τῆς φιλολογικῆς ἐρεύνης τοῦ νέου Ἀριστάρχου Οὐόλφιου, μέχρι τοῦ Βοικχίου καὶ τῆς περὶ αὐτοὺς σχολῆς, ἡ ἑλληνικὴ γραμματολογία εἶνε τὸ προσφιλέστατον μέλημα τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Καὶ ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τῆς ἐργασίας ταύτης ἐνεπνεύσθησαν οἱ ὀξύτατοι τῶν κριτικῶν· οἱ βαθύτατοι τῶν φιλοσόφων, οἱ ὑψιπετέστατοι τῶν ποιητῶν· ὁ Βίγκελμαν καὶ ὁ Λέσσιγκ, ὁ Κάντιος καὶ ὁ Ἔγελος, ὁ Σχίλλερος καὶ ὁ Γκαίτης. «Ὅταν οἱ Θεοὶ τῆς Ἑλλάδος ἐκυβέρνων τὸν ὡραῖον τοῦτον κόσμον καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν διεγέλων δίκην ἀνακτόρων, ὅταν ἐλάμπρυνον αὐτοὺς τὰ παιγνίδια τῶν ἡρώων ἐν ταῖς ἀνθοστεφέσιν ἑορταῖς τοῦ Ἰσθμοῦ, ἐκόσμουν δὲ τὸν ὕπνον αὐτῶν οἱ ἐκ θύρσου νικητήριοι στέφανοι,» (1) τότε μόνον εἶχεν ἐκδηλωθῆ τοσαύτη πνευματικὴ ἔγερσις, ὅση ἐν τῇ Γερμανίᾳ ταύτῃ τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Οὐδέποτε ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ ἐπιστήμη εὗρον ἀντιπρόσωπον εὐγενέστερον καὶ ἀξιώτερον

(1) Schiller's Die Götter Griechenlands.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τοῦ ποιητοῦ τῆς ἐν Ταύροις Ἰφιγενείας, τοῦ ἀληθῶς ἐκπροσωποῦντος τὸ σύνολον τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος. Δικαίως ὠνομάσθη Ἐθνικός. Ἦτο, ἔν τε τῷ βίῳ αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἔργοις, αὐτὴ ἡ ἐνάρκωσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος· εἶχεν ἀγοράσει ποτὲ ἐν Ἰταλίᾳ κολοσσιαίαν κεφαλὴν τῆς Ἥρας ὁ ἐπικληθεὶς Ὀλύμπιος Ζεὺς τῆς Γερμανίας, θεὶς ἀντικρὺ τῆς κλίνης, ἵν' ἀπευθύνῃ αὐτῇ κατὰ πᾶσαν πρωΐαν τὴν προσευχήν του. Ὁ Γκαίτης ἔγραψε τὸν Φαῦστον, τὸ μέγα ποίημα τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς ὀδύνης τοῦ κόσμου τούτου, τὴν συμβολικὴν παράστασιν τοῦ πνεύματος τῆς νεωτέρας ἐρεύνης, ἔνθα ὁ ποιητὴς ἠβουλήθη νὰ συζεύξῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον μετὰ τοῦ νεωτέρου διὰ τῆς ἀλληγορικῆς συζεύξεως τοῦ Φαύστου μετὰ τῆς Ἑλένης. Ἡ Ἑλλὰς ἀναγνωρίζεται ἡ πατρὶς καὶ ἡ μοῦσα τοῦ ψάλτου, ἡ ἔμπνευσις τοῦ φιλοσόφου, ὑπὲρ ἧς ἐξεγειρομένης προσφέρουσιν ὁ ποιητὴς καὶ ὁ λόγιος τὰ δροσερώτατα τῶν ἀνθέων, ὑπὲρ ἧς προσφέρει ὁ Βύρων τὴν χεῖρα, τὴν καρδίαν, τὴν ὕπαρξιν. Καὶ δὲν περιορίζεται ἡ δημιουργικὴ αὕτη δύναμις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ πλαστικὴ αὐτοῦ ἱκανότης, ἐντὸς τῶν ὁρίων μόνον τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ἠθικοῦ βίου τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης, ἣν προπαρεσκεύασε μὲν ἡ ἰδεώδης τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ σκέψις καὶ ἡ ἔρευνα τῆς Μεταρρυθμίσεως, ἡ ἀνάπτυξις τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης, ἀπὸ Βάκωνος καὶ Καρτεσσίου, μέχρις Ἐγέλου καὶ Σπένσερ, καὶ ἀπὸ Κοπερνίκου μέχρι Δαρβίνου, συμπληροῖ δὲ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην ὁ θετικισμὸς καὶ ἡ ἐπαγωγικὴ μέθοδος τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν διὰ τῶν μεγάλων ἐφευρέσεων, διὰ τῶν τεραστίων κατακτήσεων τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς φύσεως, διὰ τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ τηλεγράφου. Ἐν τῷ κοινωνικῷ καὶ τῷ πολιτικῷ βίῳ τῆς καθ' ἡμᾶς Εὐρώπης τὰ πρότυπα τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, τῆς ἀθηναϊκῆς πολιτείας, αἱ κοινωνικαὶ καὶ πολιτικαὶ θεωρίαι τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, μεθ' ὅλην τὴν πάροδον τοσούτων αἰώνων, ὅσον καὶ ἂν ἦνε ξέναι τῶν καιρῶν τούτων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας, ὑπῆρξαν ἀείποτε καὶ πηγαὶ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς σοφίας καὶ ἐπιστήμης, καὶ διδάγματα ἀρετῆς καὶ ἠθικότητος καὶ φιλοπατρίας. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρα-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΝΑΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ.τη.Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

σιν τῆς διδασκαλίας ταύτης ἐπῆλθον αἱ μέγισται τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν μεταβολῶν, αἱ ἐπαναστάσεις τῶν νεωτέρων χρόνων. Αἱ δὲ ἐπαναστάσεις αὗται ὑπῆρξαν ὁ θρίαμβος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κοινωνικῆς παλιγγενεσίας.

Μίαν ἡμέραν ὁ λαὸς οὗτος, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα φωταγωγεῖ ἀπὸ τριάκοντα αἰώνων τὴν ἱστορίαν, καὶ ὅστις ἐκηρύσσετο ἐκλιπὼν ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου, μίαν ἡμέραν ὁ λαὸς οὗτος ἐξηγέρθη ἀπὸ ὕπνου αἰώνων, ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ ἀπραξίας, καὶ εἶδεν ἑαυτὸν ξένον μεταξὺ τῶν λαῶν, ὀλιγωρούμενον καὶ ὑβριζόμενον, ἀπογυμνούμενον καὶ ἱεροσυλούμενον ὑπὸ πεπολιτισμένων τε καὶ ἀπολιτίστων. Ὁ περιούσιος λαὸς τῆς ἱστορίας ἐστερεῖτο ἐνεργοῦ, πραγματικῆς, ἐθνικῆς ἱστορίας. Παρίστατο ἀπὸ πολλῶν αἰώνων, ἐμμέσως κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ὑποθάλπων τὰ ὕψιστα ἰδεώδη καὶ τὰς εὐγενεστάτας τῶν τάσεων τῆς ἄλλης ἀνθρωπότητος, ἀλλ' ἐν τῇ ἀρχεγόνῳ πατρίδι ἦτο ἄτονος, νεναρκωμένος, στεῖρος πάσης δημιουργικῆς ἱκανότητος καὶ ζωῆς. Καὶ μὴ δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς οὐρανός, ὑφ' ὃν διετύπωσεν ἄλλοτε τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἐργασίαν, μὴ δὲν θερμαίνεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐκείνου φωταυγοῦς ἡλίου, τοῦ θερμάναντος ἄλλοτε τὸν Ὅμηρον, τοῦ ἐμπνεύσαντος θαυμάσιον ὕμνον εἰς τὸν Σοφοκλῆ; μὴ δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ φύσις, θαλερὰ καὶ στεφανηφόρος, πρόθυμος ἀείποτε νὰ στέψῃ διὰ τῆς ἱερᾶς δάφνης τοῦ Ἀπόλλωνος τὸν Ὀλυμπιονίκην τῶν ἐθνικῶν ἀγώνων; μὴ ἐξέλιπεν ἤδη ὁ κισσός, ἢ ἐμαράνθη ὁ θύρσος, τὰ σύμβολα τῆς νεότητος, τῆς εὐθυμίας, τῆς ποιήσεως, πάσης ἐργασίας καὶ δόξης; Ἐδῶ ἡ φύσις σὲ καλεῖ εἰς τὴν ζωήν, εἰς τὴν ἔμπνευσιν, εἰς τὴν δημιουργίαν· φῶς ἀνέσπερον καταβαίνει ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, δρόσος ζείδωρος ὑγείας καὶ γονιμότητος ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τοῦ βίου εἶνε θεῖον νὰ ἔχῃ τις ἐντυπώσεις, νὰ αἰσθάνηται πόθους, ἰδεώδη, νὰ προβαίνῃ ἀείποτε, ἔστω καὶ ἀγωνιζόμενος ἐνίοτε καὶ προσκόπτων· νὰ ἐλπίζῃ καὶ νὰ πιστεύῃ. Καὶ μὴ ὑπάρχουσι δραστηριώτεροι παράγοντες ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐθνῶν τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς πίστεως; Ἀπὸ τῆς στιγμῆς

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΕΤΣΑΛΗ
Ε.Υ. Δ.Δ. Π.Π. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ὥρας τοῦ θανάτου, τί ἄλλο εἶνε ὁ βίος, ἢ ἐλπὶς, πίστις, ἰδεῶδες;

Ἡ Ἑλλὰς ἐξηγέρθη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπὸ τὴν ἀνάμνησιν, τὰς ἰδέας, τὴν πίστιν τοῦ παρελθόντος· δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορὰ, καθ' ἣν ἐξεδηλοῦτο ἡ διαμαρτύρησις αὐτῆς κατὰ τῆς ἱστορικῆς ἀφανείας, εἰς ἣν ἀπὸ αἰώνων εἶχε καταδικασθῆ, ἀλλ' εἶχεν ἤδη σημανθῆ ἐν τῷ ὡρολογίῳ τοῦ χρόνου ἡ στιγμὴ τῆς ὁριστικῆς ἐξεγέρσεως, ἡ ἔναρξις τῆς νέας αὐτῆς ἱστορικῆς δημιουργίας. Μακρόθεν ἀκτινοβολεῖ τὸ πολικὸν ἄστρον τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων, φωτίζον τὴν δυσχερῆ ποντοπορίαν τοῦ θαλασσοπόρου, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον θ' ἀνατείλῃ ὁ πρωϊνὸς ἀστὴρ τῆς Ἀναστάσεως, ὁ θάλπων ἥλιος τῆς ἐλευθερίας, ὅστις θὰ ὁδηγήσῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τῆς νυκτὸς εἰς τὴν ἡμέραν, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξέγερσις θὰ καταπλήξῃ καὶ θὰ ἐνθουσιάσῃ τὸν κόσμον, ἡ δὲ νίκη καὶ ἡ ἐπιτυχία εἶνε περιφανέστατα μαρτύρια τῆς ἀθανασίας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Στέψατε δάφνῃ τὸν νικητὴν, ἀλλ' ἐνθυμεῖσθε ὅτι ἔχει καὶ πικρὰς οὐσίας ἡ δάφνη. Φεῦ! ἡ ἐπιτυχία πάσης ἐργασίας τελεῖται μετὰ μόχθων καὶ ὀδύνης, ἐν ταλαιπωρίᾳ καὶ πάλῃ.

Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ἡ εὐγενεστάτη ἐκδήλωσις, τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης τελειότητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ, τόν τε ἐξωτερικὸν τύπον καὶ τὴν ἐσωτερικὴν οὐσίαν. Ἐν πάσῃ παραστάσει τοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἔν τε τῇ κοινωνίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἐν τῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἐπικρατεῖ ἡ χάρις, ἡ ἀκρίβεια, ἡ ἁρμονία, ἡ τελειότης. Πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἐξωράϊσιν τοῦ ἀνθρώπου, πρὸς τὴν ποικίλην αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ κραταίωσιν, πρὸς τὴν διάπλασιν τοῦ χαρακτῆρος καὶ τοῦ ἤθους, οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει τροφὴ εὐχυμοτέρα καὶ εὐπεπτοτέρα. Τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἶνε ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρωπισμὸς, ἡ ἀποθέωσις τοῦ λόγου, ἡ πραγμάτωσις τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ μέγας Βασίλειος, διδάσκων τοὺς νέους τοῦ καιροῦ του «περὶ τοῦ πῶς ἂν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων,» καθώρισε μετ' ἀμιμήτου ἐπιτυχίας, μετὰ φιλαληθείας ἀνωτέρας τῶν συγχρόνων του, τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς σπουδῆς καὶ μελέτης τῶν

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ἀριστουργημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν εἶνε καθολική, ὑπέροχος, ἡ αὐτὴ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ. Ἐν αὐτοῖς κεῖται ἡ μυστηριώδης πηγή, ἀφ' ἧς θὰ ἀντλήσωσι τὰ νάματα τῆς ποικίλης αὐτῶν ἐργασίας ὁ φιλόσοφος, ὁ καλλιτέχνης, ὁ ποιητής, ὁ ἐργάτης τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀρετῆς, ὁ πολίτης. Ὁ Ὅμηρος εἶνε ἡ θεία λύρα, ἐφ' ἧς ἠχοῦσι διαιωνιζόμενα τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων, ἐξαίρεται δὲ τὸ σθένος καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πολέμου. Ὁ Θουκυδίδης εἶνε ἡ ἀκριβεστάτη παράστασις τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ ἀμεροληψίας, δεικνύων τὸ ὑπέροχον τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς πνεῦμα, δυνάμενον νὰ ἦνε ἀνώτερον τῶν συγχρόνων παθῶν καὶ διενέξεων, κτῆμα ἐς ἀεὶ τοῖς ἐπιγενομένοις. Ὁ Πλάτων, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Σωκράτης, εἶνε τὰ πρότυπα τῆς μαντικῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἐρευνητοῦ, ἀλλ' ἅμα καὶ τὰ αἰώνια ὑποδείγματα τῆς ἀρετῆς, τοῦ καθήκοντος, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀληθείας. Ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε ἡ περιφανεστάτη ἐκδήλωσις τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας, ὁ ἀναδιφητὴς ἁπάντων τῶν μυστηρίων τοῦ φυσικοῦ καὶ ἠθικοῦ κόσμου, ὁ περιλαβὼν ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ πᾶσαν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, τέλειος δὲ τύπος τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου καὶ ἐρεύνης. Καὶ σύ, Δημόσθενες, ἡ τελευταία ἐλπὶς καὶ μοῦσα τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ὁ ὕστατος πρόμαχος τῆς δημοσίας ἠθικῆς καὶ τοῦ πολιτικοῦ τῶν Ἀθηνῶν φρονήματος. Τοσοῦτον ἔξοχος καὶ τοσοῦτον συμπαθὴς ἐν τῇ πλάνῃ σου, μὴ προμαντεύσας μετὰ τῶν εὐγενῶν ἀνταγωνιστῶν σου, τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Ἰσοκράτους, τὴν μέλλουσαν ἀποστολὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ, διὰ τοῦ κράτους τῶν Μακεδόνων, τοῦ ὁποίου τὸ ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα τοσοῦτον ἁρμόζει ὡς ἐπίγραμμα τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἥτις συναπέθνησκε μετὰ σοῦ, προσῆκον δὲ δίδαγμα ἡμῖν τοῖς ἐπιγόνοις :

« Εἴπερ ἴσην ῥώμην γνώμῃ, Δημόσθενες, ἔσχες,
» οὔποτ' ἂν Ἑλλήνων ἦρξεν Ἄρης Μακεδών. »

Εἶνε μεγάλη, πολύτιμος, ἡ κληροδοσία αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ νέᾳ ἡμῶν ἱστορικῇ ἐξελίξει καὶ σταδιοδρομίᾳ, πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ὁποίας ἀνεγεννήθη, καθ' ἱστορικὴν ἴσως οἰκονομίαν, ἀπὸ τῆς τέφρας αὐτῆς ἡ Ἑλλάς, ἀλλὰ κληροδοσία, ἀπαι-

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑθηγητής Ν. Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

τοῦσα ἐνθουσιασμόν, πίστιν, ζῆλον πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὸ καθῆκον. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους μόνον δυνάμεθα νὰ συνεχίσωμεν, φίλοι ἀκροαταὶ καὶ συνάδελφοι, τὴν ἐργασίαν, ἧς ὑπὸ τοσοῦτον θεσπεσίους οἰωνοὺς κατήρξατο πάλαι αὐθυπόστατον τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, καὶ ἥτις ἀπέδωκε τὰ τιμαλφέστατα ἄνθη καὶ τοὺς εὐχυμωτάτους καρποὺς κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τῶν αἰώνων. Μεγάλη ἐντολὴ μᾶς ἐπιβαρύνει· αὕτη δὲ ἡ ἐντολὴ εἶνε τὸ καθῆκον νὰ φανῶμεν ἀντάξιοι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, οἵτινες μέχρι τῆς σήμερον ἀνακηρύσσονται ὡς τὰ ἀκριβέστατα πρότυπα τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ, τοῦ τρισυποστάτου τούτου συμβόλου, τοῦ ἐκπροσωποῦντος τὰς λαμπροτάτας τῆς ἱστορίας σελίδας. Καὶ σύ, προσφιλὴς νεολαία, ἡ τοσοῦτον σθεναρὰ καὶ εὐδόκιμος ἐν τῇ ἀνάντει πορείᾳ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ καθήκοντος! μέγας κλῆρος σοὶ εἶνε ἀνατεθειμένος ὑπὸ τῆς ἱστορικῆς προνοίας, ἡ πραγμάτωσις τοῦ ἑλληνικοῦ ἰδεώδους, ἡ συνέχισις τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας, ἡ ἐργασία καὶ ὁ πόνος πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῶν προϊόντων ἐκείνων τῆς ἑλληνικῆς μεγαλονοίας, ὧν ἀμίμητα λείψανα ἵστανται ἐν τῷ μέσῳ τῶν αἰώνων, ἀψηφοῦντα τὰς καταστροφὰς τοῦ χρόνου καὶ τὰς μεταβολὰς τῶν ἀνθρώπων, αἰώνια τοῦ πνεύματος ἀριστουργήματα, ὁ Ὅμηρος, ὁ Παρθενών, ἡ Ὀρέστεια, ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ, ὁ Φαίδων, καὶ εἴ τι ἄλλο, δι' ὃ σεμνύνεται καὶ ἐγκαυχᾶται ἡ ἀνθρωπότης. Ἐργάζου καὶ πίστευε. Ἐν τούτῳ θέλεις νικήσει, ἐν τούτῳ θέλεις τελέσει τὴν μεγάλην ἐκπολιτιστικὴν ἀποστολήν, τὴν κληροδοτηθεῖσάν σοι ὑπὸ ἀθανάτων πατέρων. Ἀλλ' ἐνθυμοῦ, ὅτι θὰ δοκιμασθῇς ὑπὸ τοῦ δαίμονος τῆς ἀποπλανήσεως ἐν τῇ ἠθικῇ καὶ τῇ πνευματικῇ σου ὁδοιπορίᾳ. Ἔχε τότε θάρρος καὶ πίστιν ἐν τῇ ἀποστολῇ σου εἰς τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱστορικὴν ἀθανασίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος. «Ὅστις ποτὲ δὲν ἔφαγε δακρύβρεκτον τὸν ἄρτον του, ὅστις ποτὲ δὲν ἠγρύπνησε πολυμέριμνος ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἐκεῖνος μόνος σᾶς ἀγνοεῖ, δυνάμεις οὐράνιαι.» Διὰ δοκιμασίας καὶ πάλης ἀείποτε διέρχονται καὶ τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἄτομα, ἀλλ' ἡ δάφνη τῆς ἐπιτυχίας, ὁ στέφανος τῆς δόξης ἀνήκει εἰς τὸν πιστεύοντα, τὸν ἐνθου-

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Ε.Τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

σιῶντα, τὸν ἐργαζόμενον. Ἐν τούτῳ δὲ κεῖται τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος.

Πιστεύω εἰς τὸ μέλλον τοῦτο τῆς πατρίδος, ἐκπροσωπούσης τὰ ὕψιστα τῶν διανοημάτων, ἐπιδιωκούσης τοὺς εὐγενεστάτους τῶν πόθων. Καὶ ἂν ἤθελον διστάσει πρὸς στιγμὴν, ἂν ὁ πειρασμὸς τῆς ἀμφιβολίας ἤθελε χύσει τὸ δηλητήριόν του εἰς τὴν ψυχήν μου, ἡ παρουσία μόνη καὶ ἡ μορφή σου ἀμέσως δύνανται ν' ἀνορθώσωσι τὸ στιγμιαίως καταπεσὸν θάρρος, τὴν πίστιν μου. Εἶνε ὁ αἴσιος καὶ ἀσπάσιος οἰωνὸς τῆς νίκης καὶ τῆς ἐπιτυχίας, τῆς πραγματώσεως τῶν ἐθνικῶν ἐλπίδων. Πορεύου ἐν τῇ ὁδῷ ταύτῃ, νεότης· εἶνε ἀκανθώδης, ἀλλ' ἄγει πρὸς τὴν νίκην καὶ τὴν ἐπιτυχίαν. Καὶ δὲν ἔχω ἄλλο αἴσθημα διακαέστερον καὶ ποθεινότερον, καὶ δὲν ἔχω ἄλλον παλμὸν πίστεως, ἐλπίδος, φιλοδοξίας, προσφιλέστερον, ἢ τὴν μεγάλην, τὴν γενναίαν συνεργασίαν σου ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἑνότητος καὶ αὐτονομίας, ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς παλιγγενεσίας τῆς πατρίδος, μελλούσης νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος, τὴν πλήρη ἀποκάλυψιν τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ὁρίζοντος. Τίς οἶδε; καὶ τὴν νέαν αὐτοῦ ἀποστολὴν ἐν τῷ βίῳ τῆς ἀνθρωπότητος, ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς τοῦ παρελθόντος.

Πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀείποτε παρασκευάζου καὶ κατευθύνου, νεότης. Μετὰ σοῦ εἶνε ἡδονὴ δι' ἐμὲ νὰ σκεφθῶ, ν' ἀγωνισθῶ, νὰ ταλαιπωρηθῶ, ἀλλὰ μετὰ τοιούτου συμμάχου δὲν θὰ καταλίπω τὴν ἀσπίδα μου. Τὰν ἢ ἐπὶ τὰν ἦτο τὸ πρόσταγμα τοῦ ἀρχαίου Σπαρτιάτου, ἡ ἐντολὴ τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ ἀγῶνος. Τὰν ἢ ἐπὶ τὰν ἔστω καὶ τὸ πρόσταγμα ἡμῶν, πρεσβυτέρων τε καὶ νεωτέρων, ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος καὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Θέλομεν νικήσει διότι:

«Εἷς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.»

(Χειροκροτήματα).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΛΗΝΗΣΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ
Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008